ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Заборона зловживання правами

© Переклад з англійської мови та опрацювання цього посібника:
адвоката, кандидата юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України
Олександра Дроздова

адвоката, кандидата юридичних наук,
директора Адвокатського бюро «Дроздова та партнери»
Олени Дроздової

Офіційне цитування:
Guide on Article 17 of the European Convention on Human Rights
Prohibition of abuse of rights

Офіційний текст англійською мовою:
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_17_ENG.pdf

1-е видання – 31 березня 2019 рок

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Видавничі компанії або інші організації, які бажають відтворити весь зміст даного звіту або його частину (або перекласти) для публікації в друкованому вигляді або в Інтернеті, можуть звернутися за адресою: publishing@echr.coe.int для отримання більш детальної інформації.

Якщо ви бажаєте знати, переклади яких Посібників з прецедентного права зараз очікуються, будь ласка, дивіться Pending translations за посиланням:
https://www.echr.coe.int/Documents/Translations_pending_ENG.pdf

Цей посібник був підготовлений Департаментом Юрисконсульта і він не є зобов'язальним для Суду. Він може підлягати редакційним виправленням.

Цей посібник спочатку був складений англійською мовою. Текст документу був завершений 31 березня 2019 року. Він може регулярно оновлюватися.

Посібники з прецедентного права доступні для завантаження на (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides). Для отримання останніх відомостей про публікації, будь-ласка, стежте за сторінкою Суду у Twitter за посиланням: https:/twitter.com/ echrpublication

© Рада Європи / Європейський Суд з прав людини, 2019 рік
© Переклад:

- адвоката, кандидата юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України, доцента кафедри кримінального процесу НЮУ ім. Я. Мудрого, професора кафедри міжнароного права факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету, першого проректора Вищої школи адвокатури, члена ВККСУ, Президента Спілки адвокатів України, члена науково-консультативних рад Конституційного Суду України, Верховного Суду, Національної асоціації адвокатів України ***Олександра Дроздова***;
- адвоката, кандидата юридичних наук, директора Адвокатського бюро «Дроздова та партнери» ***Олени Дроздової.***

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

ЗМІСТ

ПРИМІТКА ДЛЯ ЧИТАЧІВ

I.ВСТУП

II. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

A. Адресати статті 17

1. Держави
2. Групи та особи

B. Зловживання правами

1. Поняття зловживання правами
2. Зловживання правами і право на індивідуальне звернення (стаття 35§3 (a))
3. Фундаментальні цінності Конвенції
4. Цілі, заборонені статтею 17
5. Важливість контексту
6. Вплив оскарженої поведінки

C. Різні способи використання статті 17

1. Пряме застосування
   a. Допоміжний характер і вплив статті 17
   b. Сфера застосування
   c. Права, не охоплені статтею 17
   d. Права, охоплені статтею 17
   e. Коли застосовується стаття 17
2. Допомога в тлумаченні основних положень Конвенції

III. Приклади прецедентного права

A. Просування та обґрунтування тероризму та військових злочинів

1. Стаття 17 застосовується
2. Стаття 17 не застосовується.
3. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
4. Не потребує посилання на статтю 17

B. Підбурювання до насильства

1. Стаття 17 застосовується
2. Стаття 17 не застосовується.
3. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні.
4. Не потребує посилання на статтю 17

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

C. Ствердужвана загроза територіальній цілісності та конституційному порядку

Стаття 17 не застосовується

D. Просування тоталітарних ідеологій

1. Комунізм
    a. Стаття 17 застосовується
    b. Стаття 17 не застосовується
    c. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
2. Нацистська ідеологія
    a. Стаття 17 не застосовується
    b. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
    c. Не потребує посилання на статтю 17
3. Шаріат
    a. Стаття 17 застосовується
    b. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
    c. Не потребує посилання на статтю 17

E. Підбурювання до ненависті

1. Ксенофобія та расова дискримінація
    a. Стаття 17 застосовується
    b. Стаття 17 не застосовується
    c. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
2. Ненависть з етнічних підстав
    a. Ненависть до ромів
        i. Стаття 17 не застосовується
        ii. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
    b. Антисемітизм
        i. Стаття 17 застосовується
        ii. Не потребує посилання на статтю 1
    c. Інші види етнічної ненависті
        i. Стаття 17 не застосовується
        ii. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
        iii. Не потребує посилання на статтю 17
3. Гомофобія
    a. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

b. Не потребує посилання на статтю 17
4. Релігійна ненависть
a. Ненависть до немусульман
i. Стаття 17 застосовується
ii. Стаття 17 не застосовується
b. Ісламофобія
i. Стаття 17 застосовується
ii. Стаття 17 не застосовується
iii. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні
iv. Не потребує посилання на статтю 17
F. Заперечення Голокосту та пов'язані з цим питання
1. Стаття 17 застосовується
2. Стаття 17 не застосовується.
3. Стаття 17, яка використовується як допомога в тлумаченні
4. Не потребує посилання на статтю 17
G. Історичні дебати
1. Стаття 17 не застосовується.
2. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

Додаток

Список цитованих справ

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

ПРИМІТКА ДЛЯ ЧИТАЧІВ

Цей посібник є частиною серії "Посібників із застосування Конвенції", опублікованих Європейським судом з прав людини (далі "Суд", "Європейський суд" або "Страсбурзький суд") для інформування практикуючих юристів про основні постанови та рішення, прийняті Страсбурзьким судом. Цей окремий посібник аналізує та підсумовує прецедентне право зі статті 17 Європейської конвенції з прав людини (далі "Конвенція" або "Європейська конвенція") до 31 березня 2019 року. Тут читачі знайдуть основні принципи у цій сфері та відповідні прецеденти.

Наведене прецедентне право було обране серед провідних, основних та / або нещодавніх постанов та рішень[1]*

Постанови та рішення Суду використовуються не лише для вирішення справ, які розглядаються, а також, взагалі, для висвітлення, захисту та розвитку правил, встановлених Конвенцією, що сприяє дотриманню державами зобов'язань, які вони взяли як Договірні Сторони (*Ірландія проти Сполученого Королівства* , § 154, 18 січня 1978 року, Серія A, № 25, а нещодавно – *Єроновіч проти Латвії* [ВП], № 44898/10, § 109, 5 липня 2016 року).

Таким чином, місія системи, створеної Конвенцією, полягає у визначенні питань державної політики в загальних інтересах, що підвищує стандарти захисту прав людини та розширює судову практику в сфері прав людини у всьому суспільстві держав-членів Конвенції (*Костянтин Маркін проти Росії* [ВП], § 89, № 30078/06, ЄСПЛ 2012.). Дійсно,

[1] Прецедентне право, на яке є посилання, може бути обома офіційними мовами (англійською або французькою) Суду постанови або рішення, прийнятої Судом та Європейською комісією з прав людини. Якщо не зазначено інше, всі посилання стосуються рішень по суті, прийнятих Палатою Суду. Абревіатура "(ріш.)" вказує на те, що цитата взята з рішення Суду та "[ВП]" на те, що справу розглянула Велика Палата.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Суд звернув увагу на роль Конвенції як "конституційного документа європейського громадського порядку" в сфері прав людини (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi* ,GC, № 45036/98, § 156, ЄСПЛ 2005-VI).

У цьому посібнику містяться посилання на ключові слова для кожної наведеної статті Конвенції та її Додаткових протоколів. Юридичні питання, які розглядаються в кожному випадку, підсумовані в списку ключових слів, обраних з тезаурусу термінів, взятих (в більшості випадків) безпосередньо з тексту Конвенції та протоколів до неї.

База даних HUDOC з прецедентного права дозволяє здійснювати пошук за ключовим словом. Пошук за цими ключовими словами надає можливість знайти групу документів з аналогічним юридичним змістом (міркування Суду та висновки у кожному випадку підсумовуються за ключовими словами). Ключові слова для окремих випадків можливо знайти, натиснувши на тег Case Details в HUDOC. Для отримання додаткової інформації про базу даних HUDOC та ключових слів, будь-ласка, перегляньте посібник користувача HUDOC.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Стаття 17 Конвенції - Заборона зловживання правами

«Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.».

Ключові слова HUDOC

Заборона зловживання правами (17) - Знищення прав і свобод (17) - Надмірне обмеження прав і свобод (17)

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

I. Вступ

1. Стаття 17 забороняє знищення та надмірне обмеження прав і свобод, викладених у Конвенції. Вона застосовується до держав, груп та окремих осіб.

2. Текст статті 17 випливає зі статті 30 Загальної декларації прав людини (1948). Еквівалентні положення до статті 17 містяться також у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966), Американській конвенції з прав людини (1969) та Хартії основних прав Європейського Союзу (2000).

3. Це основне положення Конвенції покликане захищати перелічені в ній права шляхом захисту вільної роботи демократичних установ (*Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини*, рішення Комісії).

4. Стаття 17 була включена до Конвенції, оскільки неможливо виключати, що особа або група осіб намагатимуться покладатися на права, закріплені в Конвенції, для отримання права на здійснення діяльності, спрямованої на знищення тих самих прав (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 113; *Зданока проти Латвії* [ВП], § 99 стосовно підготовчої роботи щодо Конвенції). Зокрема, не є малоймовірним, що тоталітарні рухи, організовані у формі політичних партій, можуть покінчити з демократією після процвітання при демократичному режимі, що є прикладами цього в сучасній європейській історії *(Партія добробуту та інші проти Туреччини* [ВП], § 99).

5. З огляду на дуже чіткий зв'язок між Конвенцією та демократією, ніхто не повинен бути уповноважений покладатися на положення Конвенції для того, щоб послабити або знищити ідеали та цінності демократичного суспільства (*Партія добробут проти Туреччини* [ВП], § 99). Загальною метою статті 17 є перешкоджання використанню тоталітарними або екстремістськими групами в своїх інтересах принципів, проголошених Конвенцією (*W.P. та інші проти Польщі* (ріш.); *Паксас проти Литви* [ВП], § 87).

6. Стаття 17 пов'язана з поняттям "демократія, яка здатна захищати себе" (*Фогт проти Німеччини*, §§ 51 та 59; *Зданока проти Латвії* [ВП], § 100; *Ердель проти Німеччини* (ріш.); *Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 242).

7. Деякі компроміси між вимогами захисту демократичного суспільства та правами особи притаманні системі Конвенції. Для того, щоб гарантувати стабільність і ефективність демократичної системи,

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

від держави може вимагатися вжиття конкртених заходів для свого захисту, яка повинна уважно оцінити їх зміст і наслідки (*Зданока проти Латвії* [ВП], §§ 99-100; *Петропавловскіс проти Латвії*, §§ 71-72).

8. В забороні "зловживання правами" стаття 17 спрямована на забезпечення демократій засобами боротьби з діями та діяльністю, які знищують або неналежним чином обмежують основні права і свободи незалежно від того, чи ці дії або діяльність здійснюються "державою", "групою" або "особою" (*Bîrsan проти Румунії* (ріш.), § 68).

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

II. Загальні принципи

A. Адресати статті 17

1. Держави

9. Оскільки стаття 17 стосується держав, слово «держава» обов'язково стосується держав-членів Конвенції (*Bîrsan проти Румунії* (ріш.), § 71).

10. Стаття 17 має два наслідки. По-перше, вона перешкоджає державам-членам використовувати будь-які положення Конвенції для того, щоб знищити права і свободи, гарантовані в ній. По-друге, вона перешкоджає державам-членам покладатися на положення Конвенції для того, щоб обмежити права і свободи, які це положення гарантує, в більшому обсязі, ніж це передбачено Конвенцією (*Bîrsan проти Румунії* (ріш.), § 71).

11. На статтю 17 посилаються в твердженнях, що держава діяла у спосіб, спрямований на знищення будь-якого з цих прав і свобод або обмеження їх у більшому обсязі, ніж це передбачено Конвенцією (*Мозер проти Молдови та Росії* [ВП], § 222). До цього часу жодна держава не була засуджена на цій підставі.

12. У деяких справах, посилаючись на свої висновки відповідно до основних положень Конвенції, Суд не вважав необхідним також розглядати справу відповідно до статті 17 (*Енгель та інші проти Нідерландів*, § 104; *Спорронг та Лоннрот проти Швеції*, § 76, *Улусов та інші проти Туреччини*, § 59).

13. В інших справах Суд відхилив такі скарги через відсутність доказів того, що держава-відповідач навмисно знищила будь-які права, на які покладався заявник, або обмежила будь-які з цих прав в більшому обсязі, ніж це передбачено у Конвенції (*Bîrsan проти Румунії* (ріш.), § 71; *Серо проти Франції* (ріш.); *Преда і Дардарі проти Італії* (ріш.); дивіться також *X., Y. і Z. проти Сполученого Королівства*, рішення Комісії, *Контрада проти Італії*, рішення Комісії).

14. У *справі Мозер проти Республіки Молдова та Російської Федерації* заявник скаржився на порушення статті 17 обома державами-відповідачами через їх терпимість до незаконного режиму, встановленого в самопроголошеній «Молдавській Республіці Придністров'я», яка не визнавала жодних прав, викладених у

Конвенції. Суд вважав, що скарга виходила за сферу застосування статті 17 (§ 223).

15. В справі *Ашингдейн проти Сполученого Королівства* заявник, психічно хвора особа, був змушений терпіти більш суворий режим у спеціальній психіатричній лікарні на дев'ятнадцять місяців довше, ніж вимагало його психічне здоров'я, через його запізніле переведення в звичайну психіатричну лікарню. Оскільки місце та умови його тримання в спеціальній лікарні з більш суворим режимом не перестали бути такими, які могли б супроводжувати "законне тримання під вартою психічно хворої особи", Суд не міг встановити, що, всупереч статті 17, право заявника на свободу та особисту недоторканість було обмежене більшою мірою, ніж це передбачено статтею 5 § 1 (e) (§47).

2. Групи та особи

16. Наскільки це стосується груп та окремих осіб, метою статті 17 є унеможливлення для них встановлення з Конвенції права на будь-яку діяльність або здійснення будь-якої дії, спрямованої на знищення будь-яких прав і свобод, викладених в Конвенції (*Лоулесс проти Ірландії (№ 3),* § 7 частина «Право»; *Орбан та інші проти Франції*, § 33; *Паксас проти Литви* [ВП], § 87; *"Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.), § 30; *Шимуніч проти Хорватії* (ріш.), § 37).

17. В іншій частині цього Посібника розглядатиметься застосування статті 17 стосовно груп та окремих осіб.

B. Зловживання правами

1. Поняття зловживання правами

18. Поняття «зловживання» представлене в статті 17 та статті 35§ 3 (a) (зловживання правом на індивідуальне звернення). Вона посилається на своє звичайне значення відповідно до загальної теорії права, а саме - шкідливе здійснення права її власником в такий спосіб, який явно не відповідає або суперечить цілям, для яких таке право надане/створене *(Miroļubovs і інші проти Латвії*, §§ 62 та 65; *S.A.S. проти Франції* [ВП], § 66).

19. Для того, щоб визначити, чи певна поведінка складає зловживання правами, Суд ретельно розглядає цілі, які заявник

переслідує, посилаючись на Конвенцію та їх сумісність з цим документом.

20. Стаття 17 є доречною, коли заявник прагне відхилити положення Конвенції від його дійсної мети отримуючи користь від права, яке вона гарантує, для того, щоб обґрунтувати, сприяти або виконувати дії, які:

- суперечать тексту та духу Конвенції (*M'Бала M'Бала проти Франції* (ріш.); *Гароді проти Франції* (ріш.); *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії*; *W.P. та інші проти Польщі* (ріш.)*;*. *Віцш проти Німеччини (№ 2)* (ріш.*));*
- є несумісними з демократією та / або іншими фундаментальними цінностями Конвенції (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 114; *Павєл Іванов проти Росії* (ріш.); *Норвуд проти Сполученого Королівства* (ріш.); *"Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.), § 48);
- порушують права та свободи, визнані в ній (*Лоулесс проти Ірландії (№ 3)*, § 7 частина «Право»; *Варела Гейс проти Іспанії,* § 40; *Molnar проти Румунії* (ріш.)).

21. Такі дії, якщо це дозволити, сприятимуть знищенню прав і свобод, викладених у Конвенції (*Гароді проти Франції* (ріш.); *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії*).

2. Зловживання правами та зловживання правом на індивідуальне звернення (стаття 35§3 (a))

22. Якщо заявник прагне підтвердити свої права згідно з Конвенцією в такий спосіб, який грубо порушує права та цінності, які охороняються Конвенцією, така поведінка може бути кваліфікована як зловживання правом на індивідуальне звернення у значенні статті 35§ 3(a) (*Koch проти Польщі* (ріш.), § 32; дивіться також *Практичний посібник щодо критеріїв прийнятності*, у розділі "Зловживання правом на подання заяви").

23. У справі *Koch проти Польщі* (ріш.) заявник застосував силу для того, щоб взяти зразки волосся його колишньої дружини і дочки намагаючись довести, що він не був батьком останньої. Під час розгляду справи відповідно до Конвенції він скаржився згідно зі статтями 6 і 8 на те, що він не міг відкрити провадження в національних судах для того, щоб заперечити своє батьківство. З урахуванням статті 17 Суд встановив, за виняткових обставинах цієї справи, що, посилаючись на статтю 8 в Суді на підставі доказів,

отриманих з порушенням прав інших осіб Конвенції, заявник зловживав своїм правом на індивідуальне звернення. (§ 31-34).

3. Фундаментальні цінності Конвенції

24. Під час оцінювання поведінки та цілей заявника з урахуванням статті 17 Суд враховує цінності, проголошені та гарантовані Конвенцією, зокрема, викладені в її преамбулі (*Delfi AS проти Естонії* [ВП], § 136; *Гароді проти Франції* (*ріш.*); *М'Бала М'Бала проти Франції* (ріш.)), а також цінності, які знаходяться в основі Конвенції (*Лєідьо та Ізорні проти Франції*, § 53; *Паксас проти Литви* [ВП], § 87), такі як:

- справедливість і мир *(М'Бала М'Бала проти Франції (ріш.); Гароді проти Франції (ріш.); D.I. проти Німеччини,* рішення *Комісії; Marais проти Франції,* рішення Комісії; *Karatas і Sari проти Франції*, рішення Комісії);
- ефективна політика демократії *(Зданока проти Латвії* [ВП], §§ *98-99;. Партія добробуту та інші проти Туреччини* [ВП], §*99;. Kühnen проти Німеччини,* рішення Комісії);
- мирне врегулювання міжнародних конфліктів і недоторканність людського життя *(Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини* (ріш.), § *74; Касимахунов та Сайбаталов проти Росії,* § 106);
- терпимість, соціальний мир і відсутність дискримінації *(Павєл Іванов проти Росії (ріш.); Норвуд проти Сполученого Королівства (ріш.); Белкасем проти Бельгії* (ріш.).);
- гендерна рівність *(Касимахунов та Сайбаталов проти Росії,* § 110);
- співіснування членів суспільства в умовах, де немає місця расовій сегрегації (*Вона проти Угорщини*, § 57).

4. Цілі, заборонені статтею 17

25. Стаття 17 перешкоджає заявникам покладатися на Конвенцію з метою виконання, просування та/або обґрунтування дій, які складають або характеризуються:

- ненавистю (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], §§ 115 та 230; *Molnar проти Румунії* (ріш.); *Белкасем проти Бельгії* (ріш.));

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

- насильством (*Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини* (ріш.), § 73; *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії*, § 106; *Kaptan проти Швейцарії* (ріш.); *Белкасем проти Бельгії* (ріш.));
- ксенофобією і расизмом *(Джерсілд проти Данії,* § 35; *Глімервен та Хагенбек проти Нідерландів, рішення Комісії; Фере проти Бельгії);*
- антисемітизмом (*Павєл Іванов проти Росії* (ріш.); *W.P. та інші проти Польщі* (ріш.));
- ісламофобією (*Норвуд проти Сполученого Королівства* (ріш.); *Серо проти Франції* (ріш.); *Сула та інші проти Франції*);
- тероризмом і військовими злочинами *(Orban і інші проти Франції,* § 35; *Лерой проти Франції, § 27; "Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.), §§ 46-47.);
- запереченням і переглядом чітко встановлених історичних фактів, таких як Голокост (*Лєідьо та Ізорні проти Франції,* § 47; *М'Бала М'Бала проти Франції (ріш.); Гароді проти Франції* (ріш.); *Віцш проти Німеччини (№ 2)* (ріш.));
- зневагою жертв Голокосту, війни та/або тоталітарного режиму *(Віцш проти Німеччини (№ 2) (ріш.); Фатуллаєв проти Азербайджану,* § 81; *Вайнай проти Угорщини, § 25; Фабер проти Угорщини*, § 58);
- тоталітарною ідеологією і іншими політичними ідеями, несумісними з демократією *(Лєідьо та Ізорні проти Франції*, § 53; *Вона проти Угорщини*, § 36*; Вайнай проти Угорщини,* § 25; *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії*, §§ 108-113; *Партія добробуту та інші проти Туреччини та інші проти Туреччини* [ВП], § 132; *Шиманек проти Австрії* (ріш.); *Kühnen проти Німеччини*, рішення Комісії; *Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини*, рішення Комісії).

26. Якщо заявник переслідує одну або більше з вищезазначених цілей, стаття 17 є доречною. Проте Суд може вирішити розглядати такі питання не покладаючись на статтю 17 (*Zana проти Туреччини*; *Sürekпроти Туреччини (№ 1)* [ВП]; *Балсіте-Лідейкієне проти Литви*; *Вейделанд та інші проти Швеції*; *Smajić проти Боніі і Герцеговини* (ріш.); дивіться також наступні Посібники з прецедентного права щодо статей 10 і 11 Конвенції).

27. Якщо заявник переслідує цілі різного характеру, хоча це можливо і варте осуду, стаття 17 не є доречною.

28. У справі *Паксас проти Литви* [ВП] заявникові, колишньому президенту Литви, було заборонено висувати свою кандидатуру на президентських і парламентських виборах внаслідок його звільнення з

посади після провадження щодо імпічменту. Під час перебування на посаді президента він незаконно і в своїх особистих інтересах надав громадянство Литви російському бізнесмену, розкрив йому державну таємницю і використав своїй статус для того, щоб чинити недоросовісний вплив на приватну компанію на користь близьких знайомих. На думку уряду, справжня мета заявника полягала у використанні механізму Конвенції для отримання політичного реваншу і переобрання на посаду президента. Проте, Суд визнав це твердження несуттєвим: не існувало жодних ознак того, що заявник переслідував мету такого ж характеру, що і цілі, заборонені статтею 17 (§ 89). Він виявив порушення статті 3 Протоколу № 1 не переконавшись у важливості позбавлення заявника права бути обраним для збереження демократичного порядку в Литві (§ 107).

29. У справі *Palusinski проти Польщі* (ріш.) заявник був засуджений за книгу, яку він написав і в якій він заохочував читачів використовувати наркотики, назвавши їх корисними для психічного та фізичного здоров'я. Навіть незважаючи на те, що висловлені заявником погляди були проти національної політики щодо боротьби з наркотиками, Суд не був переконаний аргументом уряду стосовно того, що його заяву було необхідно розглядати як зловживання правами у значенні статті 17. Таким чином, заявник міг покладатися на статтю 10. Суд в кінцевому підсумку відхилив його заяву як явно необґрунтовану визнавши, що його засудження було пропорційним законній меті захисту здоров'я та моралі.

30. У справі *Rubins проти Латвії* заявник, професор університету, був звільнений в контексті спору щодо ліквідації його факультету після того як він повідомив ректора про свій намір розкрити для громадськості питання плагіату та неправильного управління державними коштами, якщо останній не вирішить суперечку на умовах, запропонованих заявником. Уряд стверджував, що лист заявника електронною поштою його роботодавцю містив шантаж і неприховану загрозу, і тому не міг охоплюватися захистом статті 10. Уряд запропонував Суду застосувати статтю 17 стверджуючи, що підхід, застосований у випадках заперечення Голокосту та пов'язаних з ним справ, неможливо тлумачити в занадто обмежувальний спосіб. Суд не погодився з цією пропозицією не маючи можливості з тексту оскарженого листа електронною поштою зробити висновок, що він містив будь-які елементи, метою яких було послаблення або знищення ідеалів і цінностей демократичного суспільства (§§ 41 і 48). Наприкінці, Суд виявив порушення статті 10.

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

31. У справі *Катамадзе проти Грузії* (ріш.) заявник, журналіст, була засуджена за опубліковану неточну інформацію та образливі коментарі про інших журналістів. На думку уряду заявник, єдиною метою якої була образа зацікавлених осіб і знищення їх права, зловживала своєю свободою вираження поглядів. Суд виявив, що доводи уряду потрапляли в сферу застосування пункту 2 статті 10 і не вважав необхідним розглядати їх також згідно зі статтею 17. Оскільки заявник не змогла довести, що її заяви не складають необґрунтований особистий напад, її заява була оголошена явно необґрунтованою.

5. Важливість контексту

32. Для того, щоб встановити, чи переслідує заявник будь-яку з цілей, заборонених статтею 17, Суд розглядає «основний зміст», «загальну атмосферу» або «загальний напрямок» його або її дій *(М'Бала М'Бала проти Франції* (ріш.), § 41; *Гароді проти Франції* (ріш.); *Серо проти Франції* (ріш.)) і їх «безпосередній і більш широкий контекст» *(Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 239).

33. Лише за допомогою ретельного вивчення контексту можливо чітко розмежувати поведінку або мову, яка, хоча й є шокуючою і образливою, захищається Конвенцією і те, що позбавляє її права на толерантність в демократичному суспільстві (*Вайнай проти Угорщини*, § 53, *Фабер проти Угорщини*, § 36). Розташування та вибір часу оскарженої поведінки відіграють важливу роль у цьому відношенні (там само, § 55).

6. Вплив оспорюваної поведінки

34. Суд може взяти до уваги вплив поведінки заявника під час визначення того, чи складає вона зловживання правами Конвенції.

35. Наприклад, у справі *«Відчинені двері» (Open Door) та «Дублінські порядні жінки» (Dublin Well Woman) проти Ірландії* стверджуючи про необхідність заборони консультаційним агентствам надавати вагітним жінкам інформацію про засоби припинення вагітності за кордоном уряд-відповідач посилався на статтю 17 для того, щоб стверджувати, що стаття 10 не повинна тлумачитися в такий спосіб, щоб обмежити, знищити або принизити право на життя ненародженої дитини. Іншими словами, стаття 17 забороняє заявникам здійснювати свою свободу передавати інформацію в такий спосіб, який

порушує право на життя ненародженого. Суд звернув увагу на те, що заборона не перешкоджала ірландським жінкам переривати вагітність за кордоном, а також те, що інформація, яку вона намагалася стримати, була доступна з інших джерел. Відповідно, не тлумачення статті 10, а позиція в Ірландії щодо застосування національного законодавства зробила можливим продовження поточного рівня переривань вагітності, зроблених за кордоном (§§ 76 і 78-79). Крім того, радники агентств-заявників не підтримували або заохочували аборти, і не могло бути сумнівів в тому, що після такої консультації були жінки, які вирішили не переривати вагітність. Відповідно, зв'язок між наданням інформації та руйнуванням ненародженого життя не був настільки визначеним, як стверджувалося (§ 75). Таким чином, Суд імпліцитно виключив те, що консультативна діяльність заявників була спрямована на знищення права на життя ненароджених або мала серйозний вплив на рівень абортів, зроблених за кордоном в той час. Суд вирішив не застосовувати статтю 17 і виявив порушення статті 10 з урахуванням більш широкого і непропорційного характеру оскарженої судової заборони (§§ 74 і 80).

36. У справі *"Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.) Суд взяв до уваги, *зокрема* , той факт, що компанія-заявник розповсюджувала погляди на підтримку терористичної діяльності широкій аудиторії через телевізійне мовлення, а на підставі статті 17 оголосив заяву несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

37. У той самий час передбачуваний незначний вплив оскарженої поведінки не виключає доречності статті 17.

38. Наприклад, у справі *Віцш проти Німеччини (№ 2)* (ріш.) Суд вважав недоречним той факт, що заявник заперечував відповідальність Гітлера і націонал-соціалістів за Голокост у приватному листі, а не перед більшою аудиторією. На думку Суду, відповідно до статті 17, заявник не міг покладатися на статтю 10 стосовно цих заяв і його скарга була визнана несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

39. У справі *R.L. проти Швейцарії* (ріш.) поліція вилучила два компакт-диски та три музичні записи, які були надіслані заявникові поштою, на підставі того, що вони пропагували расизм, підтримували застосування сили і могли використовуватися для радикалізації екстремістських груп. Заявник стверджував, що замовлені товари були призначені лише для його особистого користування і не використовувалися для комерційних цілей. Суд по суті посилався на статтю 17: оскільки такі матеріали були спрямовані проти основних цінностей Конвенції, втручання, про яке йде мова, було «необхідним у

демократичному суспільстві». Таким чином, скарга заявника відповідно до статті 10 була відхилена як явно необґрунтована.

40. У справі *Норвуд проти Сполученого Королівства* (ріш.) Суд не звернув увагу на доказ заявника стосовно того, що плакат, який, як було виявлено, складав публічне вираження нападу на мусульман в Сполученому Королівстві, був виставлений напоказ в сільській місцевості, яка не сильно постраждала від расових або релігійних напружених відносин, і, таким чином, не існувало жодних доказів того, що жоден мусульманин не бачив її. Стаття 17 була безпосередньо застосована і заява була відхилена як несумісна *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

C. Різні способи використання статті 17

41. До цього часу Суд звертався до статті 17 під час розгляду питань відповідно до статей 9, 10, 11, 13, 14, 35 § 3 (a) Конвенції та статей 1 і 3 Протоколу № 1. Залежно від характеру справи Суд може застосовувати безпосередньо статтю 17 або використовувати її як допомогу в тлумаченні. Таблиця в Додатку містить огляд різних застосувань статті 17 у поєднанні з іншими положеннями Конвенції.

1. Пряме застосування

42. Якщо заявник, по суті, прагне використати основне положення Конвенції як основу для права здійснювати будь-яку дію або будь-яку діяльність, спрямовану на знищення будь-яких прав і свобод, викладених у Конвенції, Суд застосовує статтю 17 і відхиляє його або її скаргу як несумісну *ratione materiae* з положеннями Конвенції відповідно до статті 35 §§ 3 і 4 *(Павєл Іванов проти Росії (ріш.); Белкасем проти Бельгії* (ріш.), § *37; Касимахунов та Сайбаталов проти Росії).*

43. Суд може застосувати статтю 17 за власною ініціативою і оголошувати заяву неприйнятною *de plano* (*Павєл Іванов проти Росії (ріш.); Норвуд проти Сполученого Королівства (ріш.); Белкасем проти Бельгії(ріш.); Віцш проти Німеччини (№ 2) (ріш.); "Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.)).

a. Допоміжний характер і вплив статті 17

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

44. Стаття 17 може бути застосована лише у поєднанні з основними положеннями Конвенції (*Мозер проти Республіки Молдова та Росії* [ВП], § 222).

45. Вона має негативний характер (*Лоулесс проти Ірландії (№ 3)*, § 7 частина «Право»). Її дія полягає в запереченні здійснення прав Конвенції, яке заявник прагне підтвердити під час провадження у Суді (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 114).

46. Стаття 17 діє для виключення або скасування захисту Конвенції (*Bingöl проти Туреччини*, § 32). Згідно зі статтею 17, дія або діяльність, спрямовані на знищення будь-яких прав і свобод, викладених у Конвенції, виключаються з-під захисту відповідного резолютивного положення Конвенції, яке, таким чином, не є застосовним.

b. Сфера застосування

47. Стаття 17 не позбавляє осіб, які прагнуть знищити права і свободи, викладені в Конвенції, загального захисту гарантованих у ній прав і свобод. Вона лише перешкоджає таким особам отримувати з Конвенції право займатися будь-якою діяльністю або здійснювати будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав і свобод, викладених у ній (*Лоулесс проти Ірландії*, звіт Комісії, § 141).

48. У певному значенні стаття 17 має обмежену сферу застосування: вона застосовується до осіб, які загрожують демократичній системі держав-членів лише в тому обсязі, який є суворо пропорційним серйозності та тривалості такої загрози (*De Becker проти Бельгії* , звіт Комісії , § 279).

49. Зокрема, стаття 17 не може бути використана для позбавлення особи її прав і свобод назавжди лише тому, що в певний момент вона проявила тоталітарні переконання і діяла відповідно до них (*De Becker проти Бельгії* , звіт Комісії, § 279).

50. У звіті Комісії у справі *De Becker проти Бельгії* заявник, журналіст, не міг займатися своєю професійною діяльністю внаслідок його засудження за співпрацю з органами влади Німеччини в Бельгії під час Другої світової війни. Незважаючи на те, що його минулу поведінку можливо вважати такою, яка підпадає під сферу застосування статті 17, не існувало жодних доказів того, що у 1960 році, на час розгляду його справи Комісією, він мав намір повернути свою свободу вираження поглядів з метою зловживання нею, наприклад, прославляння нацистського режиму. Таким чином, Комісія відмовилася застосовувати статтю 17 і розглянула по суті скаргу заявника відповідно до статті 10.

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

51. Суд був готовий дотримуватися такого ж підходу у справі *Зданока проти Латвії* [ВП]. У цій справі заявник, провідний член Комуністичної партії, була позбавлена права виставляти свою кандидатуру на виборах у зв'язку зі її діяльністю у цій партії, яка продовжувалася навіть після того, як партія спробувала здійснити *coup d'état* у 1991 році. Під час розгляду скарги заявника відповідно до статей 10 і 11 Палата Суду відмовилася застосовувати статтю 17, оскільки оскаржений захід був заснований на попередній політичній участі заявника, в той час як її поточна громадська діяльність не виявила недотримання основних цінностей Конвенції (§ 109 рішення Палати). Велика Палата, якій була передана справа, не розглядала питання застосування статті 17 у цьому контексті, оскільки вона вирішила не розглядати справу з точки зору статей 10 і 11 (§ 141 рішення Великої Палати). Проте, він посилався на статтю 17 під час виявлення відсутності порушення статті 3 Протоколу № 1. (Рішення Великої Палати розглядається більш докладно нижче, у частині III, під заголовком "Комунізм".).

c. Права, не охоплені статтею 17

52. Для досягнення загальної мети статті 17 (дивіться вище «Вступ») не є необхідним відбирати кожне з прав і свобод, гарантованих Конвенцією, у осіб, які виявилися залученими в діяльність, спрямовану на знищення будь-яких цих прав і свобод (*Лоулесс проти Ірландії (№ 3)*, § 6 частина «Право»; *"Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.), § 30; *Шимуніч проти Хорватії* (ріш.), § 37).

53. Такі особи мають право скористатися положеннями Конвенції, які, якщо посилатися на них, не сприятимуть спробі отримати з них право здійснювати діяльність, спрямовану на знищення "будь-яких прав і свобод, викладених у Конвенції". Ці положення стосуються обов'язків органів державної влади щодо всіх осіб. На такі обов'язки не впливає стаття 17 (*Лоулесс проти Ірландії*, звіт Комісії, § 141).

54. Зокрема, статтю 17, яка має негативний характер, неможливо розглядати *як a contrario* позбавлення особи основних прав, гарантованих статтями 5, 6 і 7 Конвенції *(Лоулесс проти Ірландії (№ 3),* § 7 частина «Право», *Варела Гейс проти Іспанії, § 40; Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини* (ріш.), § 85; *Маріні проти Албанії*, § 90; *Ould Dah проти Франції* (ріш.)).

55. У справі *Лоулесс проти Ірландії (№ 3)* на момент арешту заявник особисто брав участь у діяльності Ірландської республіканської армії, яка здійснювала акти насильства, для того, щоб покласти край

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

британському суверенітету в Північній Ірландії. Він перебував під вартою протягом декількох місяців без пред'явлення звинувачення або судового розгляду згідно з Законом про злочини проти держави. Ні Комісія, ні Суд не схвалили твердження уряду стосовно того, що жодна держава, група або особа, які здійснювали діяльність, яка підпадає під сферу застосування статті 17, не можуть покладатися на будь-яке положення Конвенції. Натомість органи Конвенції обрали думку, що стаття 17 не перешкоджає заявникові претендувати на захист статей 5 і 6. Стаття 17 була незастосовною, оскільки заявник не посилався на Конвенцію для того, щоб обґрунтувати або здійснити дії, які суперечать правам та свободам, визнаних в ній, але для скарги на те, що він був позбавлений гарантій, наданих статтями 5 і 6 (§§ 5-7 частина «Право»).

56. У справі *Варела Гейс проти Іспанії* заявник, власник книжкового магазину, був визнаний винним у злочині "виправдання геноциду", оскільки більшість публікацій, які продавалися в його магазині, прославляли національний соціалізм, заперечували Голокост і містили підбурювання до дискримінації та ненависті проти спільноти євреїв. Уряд подав клопотання до Суд для визнання заяви неприйнятною стверджуючи, що повідомлення, яке передавали всі матеріали, вилучені у заявника, суперечили духу і букві Конвенції. Суд звернув увагу на те, що заявник не посилався на Конвенцію для того, щоб обґрунтувати або здійснити дії, які порушують викладені в ній права і свободи, але для скарги на те, що йому було відмовлено в гарантіях, передбачених статтею 6. Відповідно, стаття 17 Конвенції не була застосовною (§§ 29 та 40).

57. У справі *Маріні проти Албанії* Суд також відхилив заперечення уряду стосовно того, що стаття 17 перешкоджала заявникові покладатися на положення статті 6, оскільки він подав запит до Суду для визнання рішення національних судів неконституційними (§§ 87-91).

58. У *справі Ould Dah проти Франції* (ріш.) заявник, офіцер армії Мавританії, був засуджений судом Франції за катування, здійснені в Мавританії та які підпадають під дію закону про амністію Мавританії. Він скаржився на те, що суд Франції застосував законодавство Франції, а не Мавританії у спосіб, несумісний зі статтею 7. Незважаючи на те, що заявник вчинив дії, які суперечать статті 3, Суд виявив, що стаття 17 перешкоджала йому покладатися на статтю 7.

d. Права, охоплені статтею 17

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

59. Стаття 17 охоплює, по суті, права, які, якщо їх застосовуати, сприятимуть спробі отримати з них право брати участь у діяльності, спрямованій на знищення "будь-яких прав і свобод, викладених у Конвенції" (*Лоулесс проти Ірландії (№ 3)*, § 6 частина «Право»; *Preda та Dardari проти Італії* (ріш.)).

60. Таким чином до цього часу органи Конвенції застосовували статтю 17 разом з наступними основними положеннями:

- стаття 9 (*Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини* (ріш.); *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії*; *Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини*, рішення Комісії);
- Стаття 10 *(Павєл Іванов проти Росії (ріш.); Белкасем проти Бельгії (ріш.); M'Бала M'Бала проти Франції* (ріш.); *Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини (ріш.*); *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії; Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини,* рішення *Комісії; Норвуд проти Сполученого Королівства (ріш.); Гароді проти Франції (ріш.); Глімервен та Хагенбек проти Нідерландів,* рішення Комісії: *Віцш проти Німеччини (№ 2)* (ріш.), *"Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.));
- Стаття 11 *(Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини (ріш.); Касимахунов та Сайбаталов проти Росії ; W.P. і інші проти Польщі (ріш.), Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини,* рішення Комісії)
- Стаття 13 разом зі статтею 14 *(Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини (ріш.));*
- Стаття 14 разом зі статтями 9, 10 та/або 11 *(Касимахунов та Сайбаталов проти Росії; Норвуд проти Сполученого Королівства (ріш.); Павєл Іванов проти Росії (ріш.); WP і інші проти Польщі*(ріш.));
- Стаття 3 Протоколу № 1 *(Глімервен та Хагенбек проти Нідерландів,* рішення Комісії).

61. Скарги заявників відповідно до наведених положень були відхилені як несумісні *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

е. Коли застосовується Стаття 17

62. Стаття 17 застосовується лише на винятковій основі і в надзвичайних випадках *(Паксас проти Литви* [ВП], § 87 *наприкінці; Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 114; *"Рой ТВ А/С" проти Данії (ріш.* .), § 46; *Шимуніч проти Хорватії* (ріш.), § 38). 63. До неї необхідно

звертатися лише тоді, коли відразу зрозуміло, що заявник намагався покладатися на Конвенцію для здійснення діяльності або дій, які явно суперечать цінностям Конвенції і спрямовані на знищення прав і свобод, викладених в ній (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], §§ 114-115; *"Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.), § 31; *Шимуніч проти Хорватії* (ріш.), § 38). Іншими словами, статтю 17 необхідно застосовувати, якщо поведінка заявника prima facie виявляє дію, спрямовану на знищення прав і свобод, викладених у Конвенції, або намір взяти участь в такій дії (*Вона проти Угорщини* , § 38). .

64. Для того, щоб обґрунтувати застосування статті 17, прояв заборонених цілей повинен бути достатньо серйозним (*Сула та інші проти Франції*, § 48) і однозначним (*Лерой проти Франції*, § 27). Проте, як продемонстровано в контексті свободи вираження поглядів, стаття 17 застосовується не лише до явних і прямих зауважень, які не потребують будь-якого тлумачення. Очевидна демонстрація цілей, заборонених статтею 17 під виглядом художнього твору сатиричного або провокаційного характеру виявилася настільки ж небезпечною як повноцінний і негайний напад, і тому не заслуговує на захист згідно з Конвенцією (*М'Бала М'Бала проти Франції* (ріш.), § 40).

65. Суд продемонстрував, що він не бажає прямо застосовувати статтю 17, якщо обмеження прав заявника є значно серйозним (*Вона проти Угорщини*, § 36).

66. Якщо вирішальний момент відповідно до статті 17 - чи намагався заявник покладатися на Конвенцію для здійснення діяльності або дій, спрямованих проти цінностей Конвенції, метою яких було знищення викладених в ній прав і свобод, - не є відразу зрозумілим і частково збігається з питанням, чи було втручання в права заявника "необхідним у демократичному суспільстві", питання стосовно необхідності застосування статті 17 приєднується до сутності скарги заявника згідно з відповідним резолютивним положенням Конвенції (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 115). У таких справах Суд приймає рішення про застосування статті 17 у світлі всіх обставин справи розглядаючи питання дотримання резолютивного положення, яке розглядається. До цього часу Суд вирішив не застосовувати статтю 17 після розгляду по суті скарги заявника (*Лєідьо та Ізорні проти Франції* , §§ 38 та 58; *Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти проти Туреччини*, §§ 32 та 60, *Соціалістична партія та інші проти Туреччини*, §§ 29 та 53, *Сула та інші проти Франції*, §§ 23 та 48, *Фере проти Бельгії*, §§ 52 та 82, *Ібрагім Ібрагімов та інші проти Росії*, § 63*; Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § *282; Стерн Таулатс та Роура Капельєра проти Іспанії,* § 42).

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

2. Допомога в тлумаченні основних положень Конвенції

67. Суд посилається на статтю 17 як допомогу в тлумаченні основних положень Конвенції.

68. Стосовно своєї особливої функції, стаття 17 часто використовується для підтвердження висновку про необхідність втручання в права заявників. Той факт, що заявник намагається використати право Конвенції з метою, яка суперечить тексту та духу Конвенції, сильно впливає на оцінювання необхідності оскарженого втручання (*Williamson проти Німеччини* (ріш.), § 26).

69. Під час розгляду питання дотримання основних положень, на які посилалися заявники, Суд оцінює вимоги цих положень у світлі статті 17 (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 209; *Лєідьо та Ізорні проти Франції*, § 38).

70. Це дійсно так, коли питання про його застосування приєднується до суті скарги за відповідними положеннями Конвенції (*Лєідьо та Ізорні проти Франції*, §§ 38 та 58; *Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини*, §§ 32 та 60, *Соціалістична партія та інші проти Туреччини*, §§ 29 та 53, *Сула та інші проти Франції*, §§ 23 та 48, *Фере проти Бельгії* , §§ 52 та 82, *Ібрагім Ібрагімов та інші проти Росії*, § 63, *Стерн Таулатс та Роура Капельєра проти Іспанії* , § 23, *Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 116). 71. Проте учасники Конвенції також посилалися на статтю 17 навіть без чіткої постанови стосовно питання необхідності її застосовування за обставин цієї справи (*Зданока проти Латвії* [ВП], § 99; *Партія добробуту та інші проти Туреччини* [ВП], § *96; Віцш проти Німеччини* (ріш.); *Фабер проти Угорщини, § 58; Шові та інші проти Франції, § 69; Шиманек проти Австрії* (ріш.), *Molnar проти Румунії* (ріш.), § 23, дивіться також рішення Комісії в справах *D.I. проти Німеччини, Нахтманн проти Австрії, Rebhandl проти Австрії, Nationaldemokratische Partei Deutschlands Bezirksverband München-Oberbayern проти Німеччини, Honsik проти Австрії, Walendy проти Німеччини, F.P. проти Німеччини, Remer проти Німеччини, Kühnen проти Німеччини, Marais проти Франції, Персел та інші проти Ірландії, Karatas і Sari проти Франції*, і *H, W., P. та K. проти Австрії*).

72. У деяких справах Суд навіть посилався на статтю 17 по суті відкрито не посилаючись на неї (*Джерсілд проти Данії*, § 35; *R.L. проти Швейцарії* (ріш.)). Він посередньо отримував натхнення зі статті 17 під час виявлення того, що дії, спрямовані на знищення демократії, підбурювали до насильства або були спрямовані на поширення,

підбурювання або обґрунтування ненависті на основі нетерпимості, не користувалися захистом, наданим відповідними основними положеннями Конвенції. Статті 10 і 11 (*Delfi AS проти Естонії* [ВП], § 140; *E.S проти Австрії*, § 43; *Стомахін проти Росії* , §§ 120-122; *Kaptan проти Швейцарії* (ріш.); *Еррі Батасуна та Батасуна проти Іспанії*, § 87; *Гюндюз проти Туреччини* (ріш.); *Кудревічюс та інші проти Литви* [ВП], § 92; *Язар та інші проти Туреччини*; дивіться також майбутні Посібники з прецедентного права щодо статей 10 та 11 Конвенції).

73. Стаття 17 також використовується Судом як допомога в тлумаченні понять або обсягу прав, які містяться в інших положеннях Конвенції або її протоколах:

- Стаття 5 § 1 *(Ірландія проти Сполученого Королівства, § 194.);*
- Стаття 6 § 1 *(Голдер проти Сполученого Королівства, § 38; Кемпбелл та Фелл проти Сполученого Королівства,* § 90);
- Стаття 2 Протоколу № 1 *(Кемпбелл і Косенс проти Сполученого Королівства,* § 36).

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

III. Приклади прецедентного права

A. Просування та обґрунтування тероризму та військових злочинів

1. Стаття 17 застосовується

74. У справі *"Рой ТВ А/С" проти Данії* (ріш.) компанія-заявник, яка керувала телевізійним каналом, була визнана винною у сприянні терористичній організації РПК (Робітничої партії Курдистану) в своїх програмах. Їй був призначений штраф і вона була позбавлена ліцензії на мовлення. На думку Суду скарга компанії-заявника відповідно до статті 17 не передбачала захисту, наданого статтею 10, з урахуванням впливу і характеру оскаржених програм, які були розповсюджені серед широкої аудиторії та містили підбурювання до насильства та підтримку терористичної діяльності і, таким чином були безпосередньо пов'язані з запобіганням тероризму, питанням, яке було першорядним у сучасному європейському суспільстві. Зокрема, одностороннє висвітлення з повторюваним підбурюванням до участі в бійках і діях і приєднанні до партизанської групи, а також зображення померлих партизан як героїв складали пропаганду терористичної організації РПК і не могло вважатися лише проголошенням симпатії. Крім того, у відповідний час компанія-заявник значною мірою фінансувалася РПК (§§ 46-47). Заява була відхилена як несумісна *ratione materiae* з положеннями Конвенції. (Для попередніх справ стосовно вираження підтримки РПК дивіться нижче «Підбурювання до насильства»: *Зана проти Туреччини*, §§ 52-62; *Шюрек проти Туреччини (№ 1)* [ВП], §§ 58- 65.)

2. Стаття 17 не застосовується

75. У справі *Лерой проти Франції* заявник, карикатурист, був засуджений за співучасть у потуранні тероризму у зв’язку з публікацією малюнка, який зображував напад на будівлі Всесвітнього торгового центру з написом: «Ми всі мріяли це ... Хамас зробив це ”. На думку Суду, заявник, через свій вибір мови, продемонстрував схвалення насильства і солідарності з винними в нападах, і, таким чином, підірвав гідність жертв (§§ 42-43). Проте Суд відмовився застосовувати статтю 17 на наступних підставах. По-перше, основне послання, яке заявник намагався передати - підтримка і прославлення

насильницького знищення американського імперіалізму - не було запереченням фундаментальних прав і його було неможливо зрівняти з расистськими, антисемітськими або ісламофобськими зауваженнями, які безпосередньо протистояли цінностям, які підкріплювали Конвенцію. По-друге, зображення та супровідний напис не обґрунтовували терористичні акти настільки однозначно, щоб втрачати захист статті 10 (§ 27). Суд в кінцевому підсумку не виявив жодного порушення цього положення з урахуванням термінів публікації (лише за два дні після нападу), її вплив на політично чутливий регіон і необхідність того, щоб органи влади були пильними до ризику посилення насильства (§ 45).

76. Справа *Orban та інші проти Франції* стосувалася публікації книги колишнього офіцера спеціальних служб, який був безпосередньо залучений в такі практики як катування і виконання судових рішень під час виконання ним своїх обов'язків під час війни в Алжирі в 1955- 1957 роках. Видавці та автор були визнані винними у публічному захисті військових злочинів або сприянні та підбурюванні до цього злочину. Суд відмовився застосовувати статтю 17 не маючи можливості визнати, що ця книга однозначно намагалася виправдати військові злочини, такі як катування або страта без суду і слідства. Той факт, що автор не прийняв критичної позиції стосовно тих жахливих практик і те, що замість того, щоб висловлювати жаль, стверджував, що він діяв відповідно до місії, дорученої йому органами влади Франції, складав невід'ємну частину свідчень очевидців. З урахуванням особливої важливості громадського обговорення, проміжку часу після війни та суворості покарання заявників, Суд виявив порушення статті 10 (§§ 35-36 та 49-54).

3. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

77. У справі *Еррі Батасуна та Батасуна проти Іспанії* партії-заявники були визнані незаконними; вони були розпущені за надання політичної підтримки терористичній організації ЕТА і здійсненні діяльності відповідно до її стратегії. Непрямо посилаючись на статтю 17 Суд не міг вважати, що оскаржена поведінка охоплювалася охороною Конвенції, оскільки використані методи не були ані законними, ані сумісними з фундаментальними демократичними принципами (§ 87). З огляду на ситуацію, яка існувала в Іспанії протягом багатьох років у зв'язку з терористичними актами, і оскільки політичні плани партій-заявників викликали значну загрозу для демократії Іспанії, санкція, накладена на них, була пропорційною

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

переслідуваній законній меті, і таким чином, відповідала статті 11 (§§ 89 та 93).

78. У справі *Персел та інші проти Ірландії* (рішення Комісії) заявникам, журналістам і продюсерам радіо- або телевізійних програм, було заборонено транслювати інтерв'ю або доповіді про інтерв'ю з представниками Ірландської республіканської армії (ІРА), незаконної терористичної організації та інших пов'язаних з нею організацій. Метою цього обмеження було запобігання передачі останнім шифрованих повідомлень та сприяння їх незаконній діяльності та насильству. Посилаючись на статтю 17 Комісія вважала оскаржене обмеження обґрунтованим відповідно до статті 10§2 і оголосила заяву неприйнятною.

79. У справі *Karatas і Sari проти Франції* (рішення Комісії) заявник був засуджений за обвинуваченням у тероризмі у Франції. Посилаючись на статтю 17 Комісія відхилила його скарги відповідно до статей 9, 10 та 11 як явно необґрунтовані, оскільки як залучений в міжнародний тероризм, який суперечить фундаментальним цінностям Конвенції, а саме справедливості та миру, заявник намагався відхилити ці положення від їх реальної мети.

4. Не потребує посилання на статтю 17

80. Справа *Стомахін проти Росії* стосувалася тюремного ув'язнення і трирічної заборони заявникові займатися журналістською діяльністю за сприяння екстремізму в контексті чеченського конфлікту. На думку Суду, деякі оскаржені заяви, опубліковані незабаром після терористичних нападів, прославляли тероризм, вихваляли воєначальників як «героїв» і закликали до кровопролиття і насильницького повалення політичного режиму і конституційного порядку Росії. Крім того, зображуючи федеральні збройні сили і сили безпеки як абсолютне, жорстоке і нелюдське зло, тексти, про які йде мова, викликали глибоку і ірраціональну ненависть до них і, з належним урахуванням чутливого контексту антитерористичної операції, підпорядковували їх можливому ризику фізичного насильства (§§ 99-101). Суд не посилався на статтю 17 у цьому контексті та в кінцевому підсумку виявив порушення статті 10 з урахуванням суворості покарання та незначний потенційний вплив відповідних заяв, надрукованих у самостійно опублікованому інформаційному бюлетені, який заявник розповсюджував особисто або через своїх знайомих на публічних заходах (§§ 129-131).

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

B. Підбурювання до насильства

1. Стаття 17 застосовується

81. У наступних справах на підставі статті 17 Суд відхилив скарги заявників відповідно до статей 9, 10, 11, 13 або 14 Конвенції як несумісні *ratione materiae* з положеннями Конвенції. Скарга відповідно до статті 1 Протоколу № 1 щодо конфіскації активів асоціації-заявника була відхилена як явно необґрунтована на тих самих підставах.

82. Справа *Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини* (ріш.) стосувалася заборони діяльності ісламістської асоціації за захист застосування насильства з метою знищення Держави Ізраїль, вигнання або вбивства її мешканців і повалення урядів ісламських держав. На думку Суду, асоціація-заявник застосовувала права Конвенції для цілей, які явно суперечили цінностям Конвенції, зокрема, зобов'язання щодо мирного врегулювання міжнародних конфліктів і святості людського життя.

83. Суд підтвердив ці висновки у справі *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії* щодо засудження заявників за поширення ідеології Хізб ут-Тахрір, забороненої як терористична організація в Росії, і вербування нових членів. Оскільки Хізб ут-Тахрір прославляла війну і прагнула запровадити ісламське правило і режим, засновані на шаріаті у всьому світі, розповсюдження її політичних ідей заявниками явно підпадало під сферу застосування статті 17 (§§ 107-114).

84. У справі *Белкасем проти Бельгії* (ріш.) заявникові був винесений вирок до штрафу та тюремного ув'язнення у зв’язку з серією відео на платформі YouTube, в яких він закликав глядачів перемогти немусульман, провчити їх і боротися з ними. На думку Суду, такий загальний, бурхливий і помітно ненависний напад був несумісний з цінностями толерантності, соціального миру та відсутності дискримінації. Крім того, зауваження заявника, які пропагували джихад і захищали шаріат закликаючи до насильства для їх встановлення, було можливо вважати «мовою ненависті» (§§ 33-36).

2. Стаття 17 не застосовується

85. У справі *Стерн Таулатс та Роура Капельєра проти Іспанії* заявники були засуджені за підпал великої фотокартки королівського подружжя, перевернутої догори ногами. Вони повинні були відбувати вирок до тюремного ув’язнення у випадку невиплати штрафу. Суд відмовився застосувати статтю 17. З огляду на підґрунтя

антимонархічної і сепаратистської демонстрації дію заявників необхідно тлумачити як символічне вираження радикального незадоволення або протесту, політичної критики, а не мови ненависті. Крім того, неможливо встановити підбурювання до насильства на основі характерних рис, контексту або наслідків дії, яка не викликала насильства або громадських заворушень. Кримінальне покарання, накладене на заявників, складало непропорційне втручання в їх свободу вираження поглядів та навело Суд на виявлення порушення статті 10 (§§ 38-42).

86. У справі *Bingöl проти Туреччини* заявник, політик, був засуджений до тюремного ув'язнення за критику турецької влади щодо курдського питання. На думку Суду характер образливих зауважень не закликав до застосування статті 17 (§ 32). Незважаючи на те, що певні параграфи мали ворожу коннотацію, вони не пропагували застосування насильства або намагалися викликати глибоку або ірраціональну ненависть до осіб, які були представлені відповідальними за ситуацію, про яку йде мова. Навіть з урахуванням труднощів, пов'язаних з боротьбою з тероризмом, заявник отримав непропорційно суворе покарання в порушення статті 10 (§ 39).

3. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

87. У рішенні в справі *Гюндюз проти Туреччини* заявник, лідер радикальної ісламістської секти, був засуджений за публічне підбурювання до вчинення злочину у зв’язку з інтерв'ю, наданим пресі. Критикуючи “поміркованих ісламських інтелектуалів” як людей, які “не мали сили”, “як порожні статуї”, заявник додав: “Все, що зараз потрібно - це один сміливий чоловік серед мусульман, який встромить кинджал у їх м'який низ живота і двічі проведе по них багнетом для того, щоб продемонструвати, наскільки вони порожні”. Хоча такі коментарі можливо було б розцінювати як метафору, їх також було можливо вважати мовою ненависті або прославлянням чи підбурюванням до насильства. Зокрема, одна із зацікавлених осіб, добре відомий письменник, був ідентифікований по імені і тому безперечно піддлягав значному ризику фізичного насильства. Непрямо посилаючись на статтю 17 Суд не вважав суворе покарання, призначене і у цій справі, непропорційним з урахуванням того, що поведінка заявника була несумісною з поняттям толерантності та фундаментальних цінностей справедливості і миру та заперечувала основні принципи плюралістичної демократії. Його скарга відповідно до статті 10 була відхилена як явно необґрунтована.

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

88. У справі *Kaptan проти Швейцарії* (ріш.) національні органи влади конфіскували та знищили вісімдесят вісім кілограмів пропагандистського матеріалу РПК, адресованого заявникові. Матеріали, безумовно призначені для продажу або розповсюдження, були спрямовані на радикалізацію курдських емігрантів і, як правило, на завоювання якомога більшої кількості осіб для збройної боротьби з органами влади Туреччини. Суд по суті посилався на статтю 17 зазначивши, що такий характер мови не охоплюється статтею 10. Його скарга відповідно до цього положення була відхилена як явно необґрунтована.

4. Не потребує посилання на статтю 17

89. У попередніх справах, визнаючи, що РПК є терористичною організацією, Суд розглянув заяви стосовно неї лише відповідно до статті 10 без чіткого або непрямого посилання на статтю 17.

90. У справі *Зана проти Туреччини* Суд не виявив порушення статті 10 за накладення штрафу на заявника за те, що він висловив свою підтримку "національно-визвольному руху РПК" збираючись повідомити, що він не був "за масові вбивстві", а також те, що "кожен може робити помилки, а РПК помилково вбиває жінок і дітей». "Ті суперечливі і неоднозначні заяви, зроблені колишнім мером найважливішого міста на південному сході Туреччини і опубліковані у великій газеті на момент нападів РПК у цьому регіоні, було необхідно розглядати як такі, які можуть посилити вже вибухонебезпечну ситуацію (§§ 58-60).

91. У справі *Шюрек проти Туреччини (№ 1)* [ВП] заявник був засуджений за публікацію у своєму огляді листів читачів, в яких він різко засуджував військові дії органів влади на південному сході Туреччини. На думку Суду, оскаржені листи, у яких йшлося про криваву помсту, повинні розглядатися як такі, які були здатними розпалювати наступне насильство шляхом запровадження глибокої та ірраціональної ненависті до тих, осіб, які були зображені відповідальними за передбачувані жорстокі вчинки, особливо щодо осіб, які були ідентифіковані по імені. Суд не виявив порушення статті 10 (§§ 62-65).

C. Стверджувана загроза територіальній цілісності та конституційному порядку

Стаття 17 не застосовується

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

92. У наступних трьох справах *(Обєднана Комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини, ОСціалістична партія та інші проти Туреччини* і *Партія Свободи та Демократії (ÖZDEP) проти Туреччини* [ВП]), партії-заявники були розпущені, переважно на підставі того, що, розрізняючи курдські і турецькі народи вони сприяли сепаратизму. Їх лідерам було заборонено займати подібні посади в будь-якій політичній партії. На думку Конституційного Суду, цілі партій-заявників були подібні цілям терористичних організацій, оскільки вони виступали за створення курдсько-турецької федерації і підтримували право курдського народу вести «війну за незалежність».

93. На думку Суду, не було жодного заклику до застосування статті 17 (*Об'єднана комунічтична партія Туреччини та інші проти Туреччини*, § 60; *Соціалістична партія та інші проти Туреччини*, § 53; *Партія Свободи та Демократії (ÖZDEP) проти Туреччини* [ВП], § 47). Асоціація, в тому числі політична партія, не була виключені із захисту, наданого Конвенцією, лише тому, що її діяльність розглядалася національними органами як підрив конституційних структур держави (*Об'єднана комунічтична партія Туреччини та інші проти Туреччини*, § 27)*; Соціалістична партія та інші проти Туреччини,* § 29). Сутність демократії полягала в тому, щоб дозволити запропонувати і обговорити різноманітні політичні проекти, навіть ті, які ставили під сумнів те, як держава в той час була організована, за умови, що вони не будуть намагатися завдати шкоди самій демократії (в тому ж місці, §§ 46- 47, *Партія Свободи та Демократії (ÖZDEP) проти Туреччини* [ВП], §§ 40-41).

94. Хоча партії-заявники пропонували особам курдського походження разом висувати певні політичні претензії, не було жодного заклику до застосування насильства, повстання або заперечення демократичних принципів в інший спосіб (*Соціалістична партія інші проти Туреччини* , §§ 46-47; *Партія Свободи та Демократії (ÖZDEP) проти Туреччини* [ВП], §§ 40-41). Крім того, не було продемонстровано, що партії-заявники підбурювали до сепаратизму або те, як вони могли бути відповідальними за проблеми, викликані тероризмом в Туреччині. Як підсумок, такий радикальний захід як розпуск був непропорційним переслідуваній законній меті, і, таким чином, порушив статтю 11.

95. У справі *Sidiropoulos та інші проти Греції* заявникам було відмовлено у реєстрації їх асоціації під назвою «Дім македонської цивілізації». Суд не вважав, що стаття 17 могла застосовуватися (§§ 28-29). Цілі асоціації, які були спрямовані виключно на збереження та

розвиток традицій і народної культури регіону Флоріна, були цілком законними. Незважаючи на те, що заявники закликали до повного дотримання прав македонської меншини, не було встановлено, що вони мали сепаратистські наміри або виступали за застосування насильства або недемократичних засобів (§ 43). Відмова в реєстрації асоціацій-заявників, яка була заснована на звичайній підозрі щодо її справжніх намірів, порушила статтю 11 (§§ 45-47).

96. В справі *Ассоціація громадян "Радко" та Паунковський проти Колишньої югославської республіки Македонія* асоціація-заявник була розпущена незабаром після створення на підставі того, що її справжніми завданнями було відродження ідеології Івана Михайлова-Радко, згідно з якою македонська етнічність ніколи не існувала на території, але належала болгарам з Македонії. Суд не вважав необхідним застосовувати статтю 17, оскільки не існувало жодних доказів, які б демонстрували, що асоціація пропагувала ворожнечу або обрала політику, яка складала справжню і безпосередню загрозу громадському порядку, македонському суспільству або державі. Незважаючи на те, що уряд стверджував, що Іван Михайлов-Радко (лідер Македонського визвольного руху з 1925 до 1990 року) і його послідовники використовували терористичні методи, Конституційний Суд не характеризував асоціацію-заявника як "терориста" або дійшов висновку, що вона або його члени використовувати незаконні або антидемократичні засоби для досягнення своїх цілей. Він також не пояснив, чому він вважав, що заперечення македонської етнічної приналежності було еквівалентним насильству або насильницькому знищенню конституційного порядку (§§ 72-77). Було виявлено, що розпуск асоціації порушив статтю 11.

D. Просування тоталітарних ідеологій

1. Комунізм

a. Стаття 17 застосовується

97. У справі *Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини* (рішення Комісії) партія-заявник була розпущена як антиконституційна, а її активи були конфісковані. Комісія зауважила, що, незважаючи на те, що метою партії було захоплення влади виключно за допомогою конституційних засобів, її завданням було створення соціально-комуністичної системи шляхом пролетарської революції та диктатури пролетаріату. Проте, оскільки звернення до

диктатури було несумісне з Конвенцією, на підставі статті 17 партія-заявник не могла отримувати користь від захисту статей 9, 10 та 11. Її заява була відхилена як несумісна *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

b. Стаття 17 не застосовується

98. У справі *Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини та інші проти Туреччини* однією з підстав розпуску партії-заявника було те, що в її назві містилося слово "комуністичний", заборонене Законом про регулювання політичних партій. Проте, до того часу, доки партія-заявник задовольняла вимоги демократії та за відсутності будь-яких доказів, які б демонстрували, що, зробивши вибір називати себе "комуністичною", вона обрала політику, яка представляла б реальну загрозу для турецького суспільства або турецької держави, її вибір назви не міг обґрунтувати настільки радикальний захід як розпуск. Таким чином, не було необхідним застосовувати статтю 17 і було виявлене порушення статті 11.

99. У справі *Комуністична партія та Унгуреану проти Румунії* політичній групі під назвою «Партія комуністів», яка не була членом Румунської комуністичної партії ("PCN"), було відмовлено в реєстрації як політичної партії. Суд не вбачав підстав для застосування статті 17 (§ 59). Установчі акти PCN наголошували на важливості дотримання принципів демократії і не містили жодних закликів до застосування насильства або повстання. Фактично, вони критикували зловживання, вчинені до 1989 року колишньої Комуністичної партії, від якої вони дистанціювалися – зокрема за допомогою власної назви- і політику, яка проводилася з 1989 року, як антисоціальну та спрямовану проти робочого класу (§§ 54- 55). Досвід Румунії щодо тоталітарного комунізму не може обґрунтувати необхідність оскарженого втручання, особливо тому, що комуністичні партії, які дотримувалися марксистської ідеології, існували в ряді європейських держав (§ 57). Такий різкий і непропорційний захід як відмова у реєстрації політичної партії порушив статтю 11.

100. У справі *Вайнай проти Угорщини* заявник був засуджений за носіння п'ятикутної червоної зірки на куртці під час санкціонованої демонстрації. На думку Суду заява не складала зловживання правами для цілей статті 17. По-перше, не було продемонстровано, що заявник висловив презирство до жертв тоталітарного режиму, належав до групи з тоталітарними амбіціями або брав участь в расистській пропаганді (§§ 24-25). По-друге, незважаючи на те, що масові порушення прав

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

людини, які були вчинені під час комунізму, дискредитували його символічну цінність, червона зірка також символізувала міжнародний робітничий рух, який боровся за більш справедливе суспільство, а також деякі правові політичні партії, які діяли у різних державах-членах (§ 52). По-третє, уряд не продемонстрував, що виключно носіння червоної зірки складало небезпечну тоталітарну пропаганду, особливо розглядаючи його в світлі того факту, що заявник зробив це на законно організованій мирній демонстрації як віце-президент зареєстрованої лівої політичної партії, у якого не було жодних відомих намірів брати участь у політичному житті Угорщини в порушення верховенство права. В кінцевому підсумку Суд виявив порушення статті 10 з урахуванням нерозбірливого характеру і дуже широкого обсягу заборони використання тоталітарних символів, особливо у світлі відсутності будь-якої реальної тогочасної небезпеки відновлення комуністичного режиму або заворушень, викликаних публічним показом червоної зірки. Крім того, потенційне поширення тоталітарної ідеології, яке може бути вартим осуду, не може бути єдиною причиною її обмеження за допомогою кримінальної санкції (§§ 54-58) (дивіться також *Fratanoló проти Угорщини*).

c. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

101. У справі *Зданока проти Латвії* [ВП] заявник була позбавлена права виставляти свою кандидатуру на виборах до національного парламенту внаслідок законодавчого обмеження для осіб, які брали активну участь у діяльності Комуністичної партії Латвії після того, як вона спробувала насильницьким способом повалити нещодавно створений демократичний режим в 1991 році. Суд не виявив порушення статті 3 Протоколу № 1, оскільки оскаржений захід можливо було вважати прийнятним з огляду на контекст, який викликав його прийняття. Крім того, він не був застосований до заявника в свавільний або непропорційний спосіб. У зв'язку з цим Суд посилався на статтю 17 для того, щоб зробити висновок, що стаття 3 Протоколу № 1 не виключає обмежень, спрямованих на захист цілісності демократичного процесу шляхом перешкоджання участі у роботі законодавчого органу тим особам, які, наприклад, серйозно зловживали державною посадою, або поведінка яких погрожувала підірвати верховенство права або демократичні основи (§§ 110 і 122). Органи влади Латвії мали право, у своїх межах розсуду, припустити, що заявник мав думки, несумісні з необхідністю забезпечення цілісності демократичного процесу, оскільки вона не зробила жодних

заяв для того, щоб дистанціюватися як від Комуністичної партії Латвії під час в *coup d'état* або в будь-який час після цього (§§ 123-124 та 130).

2. Нацистська ідеологія

a. Стаття 17 не застосовується

102. У справі *De Becker проти Бельгії* (звіт Комісії), внаслідок його засудження за співпрацю з органами влади Німеччини під час Другої світової війни як редактора газети, заявникові було заборонено, зокрема, займатися своєю професійною діяльністю журналіста і письменника. Незважаючи на те, що минулу поведінку заявника можливо вважати такою, яка підпадає під сферу застосування статті 17, не існувало жодних доказів того, що у 1960 році, на час розгляду його справи Комісією, він мав намір повернути свою свободу вираження поглядів з метою зловживання нею, наприклад, за допомогою прославляння нацистського режиму. Тому Комісія відмовилася застосовувати Статтю 17 і виявила, що оскаржені обмеження, які були застосовані незмінно на все життя, було неможливо обґрунтувати відповідно до статті 10 (§ 279).

103. У справі *Лєідьо та Ізорні проти Франції* Суд не застосовував статтю 17 під час розгляду публікації, спрямованої на забезпечення повторного судового розгляду та реабілітації маршала Петена, голови Французької держави при режимі Віші в 1940-1944 роках, який був засуджений до смертної кари за співпрацю з нацистською Німеччиною. Обґрунтування пронацистської політики не було предметом розгляду, оскільки заявники чітко стверджували про своє несхвалення нацистських злочинів (§ 53). Це також було однією з підстав для виявлення того, що засудження їх в кримінальному порядку порушували статті 10.

b. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

104. Органи Конвенції розглядали ряд справ, які стосувалися спроб відродження націонал-соціалізму, антисемітизму та расизму через публікації, воєнізованих дій з використанням нацистських форм і гасел, демонстрацій для святкування дня народження Гітлера, або інших публічних заходів, пов'язаних з прославленням диктаторів Третього рейху та його армії (дивіться рішення Комісії у справі *Kühnen проти Німеччини, X. проти Австрії, H, W., P. та K. проти Австрії,*

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Ochensberger проти Австрії та рішення Суду в справі Шиманек проти Австрії). Комісія, а згодом і Суд постановили, що націонал-соціалізм був тоталітарною доктриною, несумісною з демократією і правами людини. Вони посилалися на статтю 17 для того, щоб виявити, що засудження заявників в кримінальному порядку було "необхідними в демократичному суспільстві". Їх скарги відповідно до статей 9, 10 або 14 були відхилені як явно необґрунтовані.

105. У *справі Фабер проти Угорщини* заявника взяли під варту і йому був призначений штраф за показ так званого смугастого прапора Árpád в знак протесту проти триваючої антирасистської демонстрації. Прапор визнаний законом як один з історичних прапорів Угорщини і водночас часто використовується екстремістськими правими рухами як символ, який нагадує нацистський рух в Угорщині (Схрещені стріли). Тоді як заявник тримав прапор на місці масового знищення євреїв під час режиму «Схрещені стріли», його звичайний показ, хоча й міг вважатися образливим, шокуючим або навіть "фашистським", не був ні залякуванням, ні здатний до підбурювання до насильства шляхом прищеплення глибокої та ірраціональної ненависті до осіб, яких було можливо ідентифікувати (§ 56). Суд не виключав, що показ контекстуально неоднозначного символу на конкретному місці масових вбивств міг за певних обставин виражати ототожнення з винуватцями цих злочинів, а також необхідність захищати права на честь загиблих і права їх родичів на шанобливе ставлення могло вимагати втручання у право на свободу вираження поглядів. Подібні міркування застосовувалися, якщо іншим чином захищене вираження, через його час і місце, складало прославлення військових злочинів, злочинів проти людства або геноциду. Крім того, якщо заявник висловив презирство до жертв тоталітарного режиму як такого, це могло складати - у випадку застосування статті 17 - зловживання правами Конвенції. Проте, посилаючись на своє прецедентне право зі статті 17, Суд не виявив такого образливого елементу у цій справі (п. 58). Оскаржене обмеження не відповідало нагальній соціальній потребі в порушення статті 10.

106. У *справі Шимуніч проти Хорватії* (ріш.) заявник, футболіст, декілька разів був засуджений за те, що він декілька раз викрикував під час футбольного матчу "За дім". Кожного разу глядачі відповідали: «Готові». У той час як початкове значення оскарженого послання було літературним і поетичним, воно також використовувалося як офіційне привітання руху Усташі, яке виникло з фашизму і тоталітарного режиму незалежної держави Хорватія. Суд визнав важливим посилатися на статтю 17 навіть незважаючи на те, що скарга заявника

відповідно до статті 10 в будь-якому випадку була явно необґрунтованою (§§ 37-39). Заявникові, як відомому футболісту і зразку для наслідування для багатьох футбольних вболівальників, повинно було бути відомо про можливий негативний вплив провокаційного скандування на поведінку глядачів і він повинен був утриматися від такої поведінки (§§ 44-48).

c. Не потребує посилання на статтю 17

107. Суд не вважав необхідним посилатися на статтю 17 у контексті безпричинного використання нацистської символіки як таке, яке «привертає увагу».

108. У справі *Нікс проти Німеччини* (ріш.) заявник був засуджений за показ в публікації в блозі фотокартки Генріха Гіммлера в уніформі СС зі знаком нацистської партії та пов'язки на руці зі свастикою. Оскаржена публікація стосувалася стверджуваного дискримінаційного та расистського ставлення до його доньки з боку служби зайнятості. Незважаючи на те, що заявник не мав наміру поширювати тоталітарну пропаганду, підбурювати до насильства або висловлювати мову ненависті, він не зміг пояснити, як взаємодію служби зайнятості з його дочкою можливо було порівняти з тим, що відбулося під час нацистського режиму. Крім того, він не відхиляв нацистську ідеологію в чіткий і очевидний спосіб, який звільнив би його від кримінальної відповідальності (§§ 51 і 53-54). Розглядаючи заборону використання нацистської символіки у світлі історичного досвіду Німеччини, що було вагомим фактором, Суд відхилив скаргу заявника відповідно до статті 10 як явно необґрунтовану.

3. Шаріат

109. Режим, заснований на мусульманському законі (шаріаті), явно відрізняється від цінностей Конвенції і є несумісним з фундаментальними принципами демократії, оскільки плюралізм у політичній сфері та постійна еволюція громадських свобод не мають місця в ній (*Партія добробуту та інші проти Туреччини* [ВП], § 123). Більшість правових систем, на які є посилання в контексті такого режиму, неможливо вважати сумісними з системою Конвенції, оскільки це запроваджуватиме розмежування між особами на основі релігії (там само, §§ 119 і 123; *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії* , §§ 110-111).

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

a. Стаття 17 застосовується

110. У справі *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії* Суд розглядав засудження заявників за їх членство в терористичній організації, "Хізб-ут-Тахрір", яка прагнула нав'язати в усьому світі, за необхідності із застосуванням насильства, ісламське правління і режим, засновані на шаріаті. Їх скарги відповідно до статей 9, 10, 11 та 14 були відхилені як несумісні *ratione materiae* з положеннями Конвенції (§§ 107-114).

b. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

111. У справі *Партія добробуту та інші проти Туреччини* [ВП] Суд виявив, що розпуск найбільшої політичної партії в Туреччині та тимчасова конфіскація деяких політичних прав, призначена її лідерам, не складали порушення статті 11. Посилаючись на своє прецедентне право зі статті 17 Суд наголосив, по-перше, що політична партія, лідери якої підбурювали до насильства або висували політику, яка не поважала демократію або яка була спрямована на знищення демократії та порушення прав і свобод, визнаних у демократії, не могла претендувати на захист Конвенції від покарань, призначених на цих підставах (§ 98). По-друге, Суд схвалював повноваження превентивного втручання з боку держави у випадку достатньо встановленої та безпосередньої небезпеки для демократії (§§ 102-103). Політика Добробуту зі створення режиму, заснованого на шаріаті, в рамках великої кількості правових систем, була несумісною з концепцією “демократичного суспільства” і Добробут не виключала застосування сили для її реалізації (§ 132). Важливо зазначити, що з огляду на результати виборів Добробут мала реальний потенціал захоплення політичної влади не обмежуючись компромісами, притаманними коаліції, що зробило небезпеку для демократії більш відчутною і більш негайною (§ 108).

c. Не потребує посилання на статтю 17

112. Суд не вважав необхідним посилатися на статтю 17 якщо заявник проводив агітацію за шаріат не закликаючи до насильства.

113. У рішенні в справі *Гюндюз проти Туреччини* заявникові, лідеру радикальної ісламської секти, був засуджений вироком до тюремного ув'язнення та йому було призначено штраф за його заяви, зроблені під час телевізійної передачі та класифіковані як «мова ненависті». На

думку Суду, якщо розглядати їх в цьому контексті, його коментарі, які описують демократію як «нечестиву», а секуляризм як «лицемірний», неможливо розглядати як заклик до насильства або як мову ненависті на основі релігійної нетерпимості. Звичайний факт захисту шаріату без заклику до насильства для його запровадження неможливо тлумачити як «мову ненависті». Крім того, стосовно потенціалу заявника захопити політичну владу, ситуацію в цій справі було неможливо порівняти з ситуацією, яка розглядається у справі *Партія добробуту та інші проти Туреччини* [ВП] (дивіться вище). Таким чином, Суд не вважав необхідним звертатися до статті 17 і виявив порушення статті 10 з урахуванням дуже особливого контексту, а саме, того факту, що метою програми, про яку йде мова, було представлення секти, лідером якої був заявник, а також того, що його екстремістські погляди були виражені під час жвавого плюралістичного обговорення і були врівноважені протилежними поглядами інших учасників програми.

E. Підбурювання до ненависті

114. Суд був особливо чутливим до радикальних заяв, які нападали або зображували в негативному світлі всю етнічну, релігійну або іншу групу (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], § 206).

1. Ксенофобія та расова дискримінація

a. Стаття 17 застосовується

115. У справі *Глімервен та Хагенбек проти Нідерландів* (рішення Комісії) заявникам, лідерам політичної партії, яка була заборонена на підставі громадського порядку та моральності, було заборонено висувати свої кандидатури на муніципальних виборах. Перший заявник також був засуджений за те, що він володів, з метою розповсюдження, листівками, які, як було виявлено, підбурювали до расової дискримінації. Комісія зауважила, що політика, яку пропагували заявники, надихалася загальною метою висилки з території Нідерландів усіх не-білих людей з повним ігноруванням їх національності, часу проживання, сімейних зв'язків тощо. Відповідно до статті 17 скарги заявників згідно зі статтею 10 Конвенції та статтею 3 Протоколу № 1 були відхилені як несумісні з положеннями Конвенції.

b. Стаття 17 не застосовується

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

116. У справі *Фере проти Бельгії* заявник, голова крайньої правої партії, був засуджений у зв'язку з розповсюдженням під час виборчої кампанії листівок, в яких неєвропейські іммігрантські спільноти були представлені кримінально налаштованими і такими, що прагнуть використовувати переваги, які вони отримали від життя в Бельгії і намагаються сміятися над ними. У листівках були написані лозунги, в тому числі: «Чиніть опір ісламізації Бельгії», «Припиніть фальшиву політику інтеграції» і «Відправте неєвропейських безробітних додому». На думку Суду, зміст оскаржених листівок не обґрунтовував застосування статті 17. Проте, втручання у свободу вираження поглядів заявника не викликало порушення статті 10. Сприяння вигнанню іноземців було фундаментальним нападом на їх права. Політична мова, яка спонукала до ненависті на основі релігійного, етнічного або культурного упередженого ставлення, була загрозою для соціального миру і політичної стабільності в демократичних державах, особливо в контексті виборів, в якому вплив расистських або ксенофобських коментарів ставав більш шкідливим. Образи, висміювання або наклеп, спрямовані на певні групи населення або підбурювання до дискримінації, як і в цій справі, були достатніми для того, щоб органи влади надали пріоритет боротьбі з мовою ненависті.

с. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

117. В справі *Джерсілд проти Данії* заявник, журналіст, зробив документальний фільм, який містив витяги з інтерв'ю з групою молодих осіб, які стверджували, зокрема, що «негри» і «іноземні працівники» були «тваринами» і наркоторговцями. Заявник і молодь були засуджені у зв'язку з цим. Незважаючи на те, що ці зауваження не користувалися захистом статті 10, оскаржений документальний фільм, якщо його розглядати загалом, об'єктивно не міг здаватися таким, метою якого було пропагування расистських поглядів та ідей. Незважаючи на те, що в ньому чітко не нагадувалось про аморальність, небезпеку та незаконність пропаганди расової ненависті, вступне слово телеведучого та поведінка заявника під час інтерв'ю чітко відокремлювали його від осіб, які надавали інтерв'ю (§§ 33-35). Отже, засудження заявника не було обґрунтоване відповідно до вимог статті 10.

118. У справі *R. L. проти Швейцарії* (ріш.) Суд імпліцитно посилався на статтю 17 для того, щоб відхилити як явно необґрунтовану скаргу заявника відповідно до статті 10 щодо

вилучення двох компакт-дисків та трьох музичних записів, які містили расистську пропаганду. Оскільки ці матеріали були спрямовані проти основних цінностей Конвенції, втручання було «необхідним у демократичному суспільстві».

2. Ненависть на етнічних підставах

a. Ненависть до ромів

i. Стаття 17 не застосовується

119. У справі *Vona проти Угорщини* асоціація під головуванням заявника була розпущена після серії мітингів і демонстрацій, які проводилися по всій Угорщині, у тому числі в селах з великою кількістю ромського населення. Під час цих подій активісти асоціації марширували у військовоподібному строю, носили військову форму і віддавали честь та виконували команди. Воєнізоване формування нагадувало угорський нацистський рух (Схрещені стріли), основу режиму, відповідального за масове винищення ромів в Угорщині. Суд неохоче застосовував статтю 17 у цій справі стосовно досить серйозного обмеження права заявника на свободу об'єднань. Діяльність асоціації prima facie не виявляла жодних намірів обґрунтувати або пропагувати тоталітарну ідеологію і заявник не висловив жодного презирства до жертв тоталітарного режиму і не належав до групи з тоталітарними амбіціями (§§ 34-39). Суд в кінцевому підсумку не виявив порушення статті 11. З огляду на історичний досвід Угорщини внаслідок влади Схрещених стріл від органів влади неможливо було вимагати очікування наступного розвитку подій до того, як втрутитися у масштабне, скоординоване залякування, яке, хоча й не супроводжувалося насильством, можливо було вважати першими кроками у здійсненні політики расової сегрегації, яка була несумісною з фундаментальними цінностями демократії (§§ 66-69).

ii. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

120. У справі *Molnar проти Румунії* (ріш.) заявник був засуджений за розповсюдження плакатів, які містили наступні повідомлення: «Не дайте Румунії стати країною ромів» або «Румунії потрібні діти, а не гомосексуалісти». На думку Суду, такі послання, які намагалися викликати ненависть до ромської та гомосексуальної меншини, складали серйозну загрозу громадському порядку і суперечили

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

фундаментальним цінностям, які лежать в основі Конвенції та демократичного суспільства. Такі дії були несумісні з демократією та правами людини і, відповідно до статті 17, не були захищені статтею 10 (§ 23). У будь-якому випадку засудження заявника було «необхідним у демократичному суспільстві» і заява була відхилена як явно необґрунтована.

b. Антисемітизм

121. Справи, які стосуються антисемітизму, також обговорюються вище у розділі «Нацистська ідеологія» та нижче у розділі «Заперечення Голокосту та пов'язані з цим питання».

i. Стаття 17 застосовується

122. У наступних справах за допомогою застосування статті 17 скарги відповідно до статей 10, 11 та 14 були відхилені як несумісні *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

123. У справі *Павєл Іванов проти Росії* (ріш.) власник і редактор газети був засуджений за написання та публікацію серії статей, які зображали євреїв як джерело зла в Росії, закликаючи до їх висилки з суспільного життя. Він звинуватив всю етнічну групу у змові проти російського народу, приписував єврейському керівництву фашистську ідеологію і заперечував право євреїв на національну гідність. Суд не мав сумнівів в помітно антисемітському характеру поглядів заявника. Такий загальний різкий напад на одну етнічну групу був спрямований проти основних цінностей Конвенції, а саме толерантності, соціального миру та відсутності дискримінації.

124. У справі *W.P. та інші проти Польщі* (ріш.) заявникам було заборонено створювати асоціацію. Докази обґрунтовували необхідність застосування статті 17 з огляду на те, що меморандум про асоціацію, в якому стверджувалося про переслідування поляків єврейською меншиною та існування нерівності між ними, було можливо розглядати як відродження антисемітизму. Крім того, характер тверджень заявників в Суді також був антисемітським.

ii. Не потребує посилання на статтю 17

125. У справі *Бальсите-Лідейкене проти Литви* заявникові, видавцеві, було видане адміністративне попередження у зв'язку з публікацією, яка містила заяви про активізування територіальних

претензій висловлюючи агресивний націоналізм і посилаючись на євреїв і поляків як винних в воєнних злочинах і геноциді проти литовців. Непродані примірники публікації були конфісковані. Суд не виявив порушення статті 10, оскільки оскаржені заяви про розпалювання ненависті до поляків і євреїв були здатні викликати в органів влади серйозне занепокоєння, особливо з огляду на чутливий характер питань національних меншин і територіальної цілісності після повторного встановлення незалежності Литви у 1990 році (§§ 78-79). Суд за власною ініціативою не поставив питання застосування статті 17.

c. Інші види етнічної ненависті

i. Стаття 17 не застосовується

126. В справі *Ассоціація громадян "Радко" та Паунковський проти Колишньої югославської республіки Македонія* асоціація-заявник була розпущена з огляду на заперечення етнічної ідентичності македонського народу. Суд не вважав необхідним застосовувати статтю 17 і виявив порушення статті 11, оскільки не існувало певних доказів, які б свідчили про те, що асоціація обрала політику, яка представляла б справжню та безпосередню загрозу громадському порядку, македонському суспільству або державі.

127. У справі *Перінчек проти Швейцарії* [ВП] Суд не вбачав підстав для застосування статті 17 стосовно заяв, які заперечували кваліфікацію масових депортацій і масових вбивств, яких зазнали вірмени в Османській імперії, як геноцид. Ці заяви, якщо їх читати загалом і в їх контексті, неможливо розглядати як заклик до насильства, ненависті або нетерпимості. Зокрема, заявник, турецький політик, не висловив жодної зневаги до жертв і не використовував образливі терміни щодо вірмен. І контекст не вимагав автоматичного передбачення расистської та антидемократичної програми (§§ 233-239). Було визнано, що його засудження в кримінальному порядку в Швейцарії порушило статтю 10.

ii. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

128. У справі *Стомахін проти Росії* Суд, *inter alia*, проаналізував заяви заявника, які представляли різні зловживання як типові і характерні для всіх росіян і православних віруючих. У зв’язку з цим імпліцитно посилаючись на статтю 17 Суд зазначив, що такі відверті

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

напади на етнічні та релігійні групи суперечили цінностям Конвенції, а саме толерантності, соціальному миру та відсутності дискримінації (§§ 120-122). Засудження заявника було визнане непропорційним в порушення статті 10.

iii. Не потребує посилання на статтю 17

129. У справі *Бальсите-Лідейкене проти Литви* не було виявлено, що адміністративне покарання, яке було призначене видавцеві переважно за заяви, які звинувачували євреїв і поляків у військових злочинах і геноциді литовців, порушувало статтю 10. Суд не покладався на статтю 17.

3. Гомофобія

a. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

130. У *справі Molnar проти Румунії* (ріш.) Суд розглядав засудження заявника у зв'язку з розповсюдженням плакатів з повідомленнями, спрямованими, *inter alia*, проти гомосексуальної меншини (наприклад, "Румунії потрібні діти, а не гомосексуалісти"). На думку Суду, відповідно до статті 17 заявник не міг покладатися на статтю 10, оскільки його поведінка була несумісною з демократією та правами людини. Справа була відхилена як явно необґрунтована, оскільки засудження заявника, у будь-якому випадку, не порушило статтю 10.

b. Не потребує посилання на статтю 17

131. У справі *Вейделанд та інші проти Швеції* Суд розглядав засудження заявника у зв'язку з залишенням гомофобних листівок у шафках учнів в середній школі. В листівках було зазначено, що гомосексуалізм був «девіантною сексуальною схильністю», мав «морально руйнівний ефект» на суспільство і був відповідальним за розвиток ВІЛ та СНІДу. Далі в листівках стверджувалося, що «гомосексуальне лобі» намагалося ставитися поблажливо до педофілії. На думку Суду, незважаючи на те, що оскаржені заяви безпосередньо не рекомендували скоювати сповнені ненавистю дії, вони були серйозними та упередженими твердженнями (§§ 54-55). Суд не поставив питання про застосування статті 17 за власною ініціативою. Проте, не було виявлено порушення статті 10 з урахуванням

вразливого і чутливого віку учнів, а також відсутності в них можливості відмовитися від них або прийняти такі листівки (§ 56).

4. Релігійна ненависть

a. Ненависть до немусульман

i. Стаття 17 застосовується

132. У справі *Белкасем проти Бельгії* (ріш.) заявник скаржився на своє засудження в кримінальному порядку за відео на платформі YouTube, в яких він закликав глядачів перемогти немусульман, провчити їх і боротися з ними. На думку Суду, такий загальний і бурхливий напад, який розпалював ненависть і насильство, був несумісним з цінностями толерантності, соціального миру та відсутності дискримінації. Відповідно до статті 17 скарга заявника згідно зі статтею 10 була відхилена як несумісна *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

ii. Стаття 17 не застосовується

133. У справі *Ібрагім Ібрагімов та інші проти Росії* заявники видали або замовили видання книг з колекції Risale-I Nur, екзегези на Коран, написаної відомим турецьким мусульманським вченим Саїдом Нурсі в першій половині 20-го століття. Книги були оголошені екстремістською літературою, що викликало заборону їх публікації та розповсюдження. Національний суд зазначив, що в одній з книг немусульмани розглядалися як нижчі, ніж мусульмани, оскільки в ній мусульмани були описані як “вірні” і “справедливі”, а всіх інші як “розпусні”, “філософи”, "пустомолоти" та "маленькі люди". В книзі також проголошувалося, що не бути мусульманином - «нескінченно великий злочин». Суд відхилив попереднє заперечення уряду відповідно до статті 17 і виявив порушення статті 10, оскільки не було продемонстровано, що оскаржені заяви були здатні викликати насильство, ненависть або нетерпимість. Тексти Саїда Нурсі належали до поміркованого основного ісламу, виступали за толерантні відносини і співпрацю між релігіями і виступали проти будь-якого застосування насильства. Не існувало жодних доказів того, що книги, перекладені на 50 мов, викликали міжрелігійну напруженість або будь-які шкідливі наслідки, не кажучи вже про насильство, в Росії або в іншому місці. Вони не ображали, не підтримували висміювання або наклеп на

немусульман. Вони також не складали неналежний прозелітизму або намагалися нав'язати кожному свої релігійні символи або концепцію суспільства, засновану на релігійних заповідях (§§ 116-123).

b. Ісламофобія

i. Стаття 17 застосовується

134. У справі *Норвуд проти Сполученого Королівства* (ріш.) заявник був засуджений за плакат, який він показав у вікні його квартири та який містив фотокартку будівель Всесвітнього Торгівельного Центру у вогні, слова "Іслам з Великобританії - захист британського народу" та символ півмісяць і зірка в знак заборони. Такий загальний і різкий напад на релігійну групу, яка об'єднує групу в цілому з тяжким терористичним актом, був несумісний з цінностями, проголошеними і гарантованими Конвенцією. Відповідно до статті 17 цей акт не користувався захистом статей 10 або 14. Суд не взяв до уваги аргумент заявника стосовно того, що плакат був виставлений у сільській місцевості, яка не сильно постраждала від расової або релігійної напруги, і, таким чином, не існувало доказів того, що хоч один мусульманин бачив плакат. Заява була відхилена як несумісна *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

ii. Стаття 17 не застосовується

135. У справі *Сула та інші проти Франції* заявники, письменник і видавці, були засуджені за публікацію книги, яка захищала ідею війни повторного етнічного завоювання мусульман, які, як стверджувалося, захоплювали Європу. Мусульманські іммігранти були представлені як кримінально налаштовані, такі, як зловживали соціальними пільгами, здійснювали ритуальні зґвалтування європейських жінок і, як правило, надихалися франкофобією та антиєвропейським расизмом. Суперечливі уривки в книзі не були достатньо серйозними для того, щоб обґрунтувати застосування статті 17 (§ 48). Проте Суд не виявив порушення статті 10 з урахуванням широких меж розсуду, які повинні були бути надані органам влади, які зіткнулася з проблемою соціальної інтеграції іммігрантів та напруженості, що викликало насильницькі зіткнення між поліцією і деяким радикально налаштованими представниками емігрантського населення (§§ 36-37).

iii. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

136. У *с*праві *Серо проти Франції* (ріш.) заявник, шкільний вчитель, був звільнений після його засудження за публікацію статті у внутрішній газеті школи, яка була розповсюджена серед всіх учнів та їх батьків. Стаття посилалася на «неінтегровані в широке суспільство мусульманські орди», які з'явилися, «будували мечеті скрізь» і нав'язували хустки. Суд поставив питання, чи такі зауваження не повинні бути виключені з захисту статті 10 на підставі статті 17. Скарга заявника була в будь-якому випадку явно необґрунтованою. Безперечно расистський зміст статті був несумісний з обов'язками та відповідальністю вчителів, які символізували авторитет у очах своїх учнів і повинні були бути діючими особами в освіті для демократичного громадянства, необхідного для боротьби з расизмом та ксенофобією.

iv. Неможливо покладатися на статтю 17

137. У справі *Ле Пен проти Франції* (ріш.) заявник, колишній президент французької партії «Національний фронт», був засуджений у зв’язку із заявами, які представляли швидке зростання «мусульманської спільноти» як вже існуючої загрози гідності і безпеці французького народу. На думку Суду, оскаржені коментарі, ймовірно, викликали почуття неприйняття і ворожнечі, особливо на фоні напруженого процесу інтеграції іммігрантів у Франції. Проте, Суд не вважав необхідним за власною ініціативою ставити питання застосування статті 17 і відхилив справу як явно необґрунтовану.

F. Заперечення Голокосту та пов'язані з ним питання

138. Суд і Комісія незмінно вважали, що заперечення Голокосту викликало ненависть або нетерпимість. Зокрема, обґрунтування заперечення кримінального злочину полягає не стільки в тому, що це є чітко встановлений історичний факт, а в тому, що, з огляду на історичний контекст у відповідних державах, його заперечення, навіть якщо він прикрашений як неупереджене історичне дослідження, необхідно розглядати як позначення антидемократичної ідеології та антисемітизму (*Перінчек проти Швейцарії* [ВП], §§ 234 та 243).

1. Стаття 17 застосовується

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

139. У справі *Гароді проти Франції* (ріш.) заявник поніс кримінальну відповідальність за свою книгу, в якій він заперечував існування газових камер; описав систематичне і масове винищення євреїв як «фальшивих», а Голокост - як «міф»; назвав їх зображенням «Шоу-бізнесом» або «містифікацією для політичних цілей»; і заперечував кількість єврейських жертв і причину їх смерті. Крім того, він перетворював ці злочини на банальність порівнюючи їх з діями, за які він звинувачував союзників і ставив під сумнів законність і підірвав судові процеси Нюрнберзького трибуналу. На думку Суду основний зміст і загальний напрямок книги заявника, а отже, її мета, були помітно ревізіоністськими і тому суперечили фундаментальним цінностям Конвенції, а саме справедливості і миру. Заперечення реальності злочинів проти людства, таких як, наприклад, Голокост, було спрямоване на реабілітацію націонал-соціалістичного режиму і звинувачення самих жертв у фальсифікації історії. Таким чином, таке заперечення складало одну з найбільш серйозних форм расової дискредитації євреїв і розпалювання ненависті до них. На підставі статті 17 скарга заявника відповідно до статті 10 була визнана несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції. Оскільки засудження заявника стосувалося його критики держави Ізраїль та єврейської спільноти, ця частина скарги була явно необґрунтованою: він не обмежувався такою критикою, а фактично переслідував перевірену расистську мету.

140. У *справі Віцш проти Німеччини (№ 2)* (ріш.) заявник був засуджений за його заяви, адресовані відомому історику в приватному листі. Він не заперечував ні Голокосту як такого, ні існування газових камер. Проте він заперечував однаково важливі і встановлені обставини Голокосту вважаючи його фальшивою пропагандою того, що Гітлер і націонал-соціалістична партія (NSDAP) спланували, ініціювали і організували масові вбивства євреїв. На думку Суду такі заяви демонстрували зневагу заявника до жертв Голокосту. Той факт, що вони були зроблені в приватному листі, а не перед великою аудиторією, виявився недоречним. Із застосуванням статті 17 скарга відповідно до статті 10 була відхилена як несумісна *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

141. У *М'Бала М'Бала проти Франції* (ріш.) заявник, комедійний актор, який брав участь в політичній діяльності,був засуджений за своє шоу під час якого він запросив глядачів аплодувати «від душі» його гостю, професору вищого навчального закладу, добре відомому за його нігілістьскі погляди. Потім заявник покликав актора, який був одягнений в одяг, який був описаний як «одяг світла» - пару смугастих

піжам, що нагадували одяг, який носили єврейські в'язні, з вишитою жовтою зіркою з надписом «єврей» - для того, щоб вручити професору "нагороду за рідке відвідування і нахабство". Нагорода отримала форму свічників з трьома розгалуженнями з яблуком на кожній гілці. У ключовій позиції, наданій появі гостя та принижуючому зображенні євреїв-жертв депортації, який зіткнувся з людиною, яка спростовувала їх винищення Суд побачив демонстрацію ненависті та антисемітизму та підтримку заперечення Голокосту. Крім того, заявник не дистанціювався від поглядів свого гостя, який, називаючи «аффірмаціоністами» тих осіб, які описали його як нігіліста, поставив «добре встановлені історичні факти» в ту саму позицію, що і позиція, яка суперечила основним цінностям Конвенції, а саме справедливості і миру. Запрошення гостя надати інше написання слова «аффірмаціоністи» явно намагалося, за допомогою гри словами, спонукати аудиторію розглядати поборників історичної правди як таких, якими керували «сіоністські» («*sionistes*») мотиви, що було спільним способом мислення серед нігілістів. Крім того, опис одягу в концентраційному таборі як «одягу світла», як мінімум, демонстрував презирство заявника до жертв Голокосту (§§ 36-38). Відверта демонстрація ненависної і антисемітської позиції, замаскована під художній витвір, не може бути уподібнена з формою розваги, хоча й сатиричною або провокаційною, якій би був наданий захист статті 10. Вона була такою ж небезпечною як і повноцінний і різкий напад, і тому обумовила необхідність застосування статті 17 (§§ 39-40). Заява була відхилена як несумісна *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

2. Стаття 17 не застосовується

142. У *справі Лєідьо та Ізорні проти Франції* Суд не знайшов підстав для застосування статті 17 стосовно публікації, яка надавала позитивну оцінку маршалу Петену, голові Французької держави при режимі Віші в 1940-1944 роках і, *inter alia*, не згадувала його відповідальність за депортацію в табори смерті тисяч євреїв. Не применшуючи серйозність будь-якої спроби створити завісу над цими фактами Суд вважав, що така помилка повинна бути оцінена з урахуванням ряду інших обставин справи (§ 54). В кінцевому підсумку було виявлено, що засудження заявників в кримінальному порядку порушило статтю 10.

3. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

143. Комісія розглядала ряд справ відповідно до статті 10, які стосувалися заперечення Голокосту. У цих справах вона зіткнулася з заявами, які майже завжди були зроблені особами, які відкрито визнавали нацистські погляди або були пов'язані з нацистськими рухами, що ставило під сумнів реальність переслідування і винищення мільйонів євреїв при нацистському режимі; стверджували, що Голокост був неправдою, придуманою як засіб політичного примусу; заперечували існування концентраційних таборів або обґрунтовували їх; або стверджували, що газові камери в цих таборах ніколи не існували або те, що кількість вбитих у них осіб була дуже перебільшеною і технічно неможливою. Комісія, часто посилаючись на історичний досвід відповідних держав, описувала такі заяви як напади на єврейську общину, що суперечило справедливості і миру та далі відображало расову і релігійну дискримінацію. Вона застосувала статтю 17 для підкріплення свого висновку стосовно того, що оскаржене втручання (засудження в кримінальному порядку, конфіскація публікацій, звільнення з військової служби, обов'язок політичної партії запобігати оскаржені заяви на конференції) було "необхідним в демократичному суспільстві". Заяви були відхилені як явно необґрунтовані (дивіться рішення Комісії в справі *H. W., P. та K. проти Австрії, F.P. проти Німеччини, Ochensberger проти Австрії , Walendy проти Німеччини, Remer проти Німеччини, Honsik проти Австрії, Nationaldemokratische Partei Deutschlands Bezirksverband M ü nchen-Oberbayern проти Німеччини, Rebhandl проти Австрії, Marais проти Франції, D.I. проти Німеччини* та *Нахтманн проти Австрії*).

144. Суд дотримувався такого ж підходу у справі *Віцш проти Німеччини* (ріш.), посилаючись на статтю 17 для того, щоб оголосити явно необґрунтованою скаргу заявника щодо його засудження за заперечення існування газових камер і масових вбивств.

145. У *Gollnisch проти Франції* (ріш.) заявник, політик правого крила і професор університету, був відсторонений від викладацьких та дослідницьких обов'язків в університеті на п'ять років за те, що на прес-конференції він висловив думку, що газові камери в концентраційних таборах і кількість загиблих у цій справі були важливими лише для істориків. Згадуючи своє прецедентне право зі статті 17 Суд відхилив скаргу заявника відповідно до статті 10 як явно необґрунтовану. Заявникові не могло не бути відомо, що його заяви були здатні поставити під сумнів обсяг винищення євреїв під час Другої світової війни, особливо в контексті дебатів, які бушували в університеті через нігілістські та расистські погляди, які захищали деякі з її викладачів. Його можливий внесок у нігілістський дискурс і

підсумкове заворушення в університеті були несумісні з його обов'язками і відповідальністю викладача.

146. У справі *Williamson проти Німеччини* (ріш.) заявник, католицький єпископ, був засуджений за його заяви в інтерв'ю, які заперечували існування газових камер і вбивства в них євреїв, а також зменшували кількість євреїв, які загинули в нацистських концтаборах. Інтерв'ю було надане в Німеччині шведському телеканалу. Незважаючи на усвідомлення того, що його заяви підлягагли кримінальній відповідальності в Німеччині і могли викликати особливий інтерес, заявник не досяг будь-якої конкретної угоди зі шведським телебаченням щодо будь-якої заборони або обмеження використання запису інтерв'ю, а також його було можливо переглядати в Німеччині через супутникове телебачення або Інтернет. Посилаючись на статтю 17 Суд відхилив заяву як явно необґрунтовану. На його думку, той факт, що заявник намагався використати своє право на свободу вираження поглядів з метою просування ідей, які суперечили тексту та духу Конвенції, сильно вплинув на оцінювання необхідності втручання відповідно до статті 10 (§§ 26-27)).

4. Не потребує посилання на статтю 17

147. У раніше розглянутих справах про заперечення Голокосту Комісія не посилалася на статтю 17 (*X. проти Німеччини*, рішення Комісії; *T. проти Бельгії*, рішення Комісії).

148. Суд не звертався до статті 17 у справах, в яких було посилання на Голокост, яке не передбачало його заперечення.

149. У справі *Хоффер та Аннен проти Німеччини* заявники, активісти проти абортів, були засуджені за наклеп за їх памфлети, спрямовані на лікаря, які містили заяву «тоді: Голокост, сьогодні: Babycaust». Поставивши законну діяльність лікаря на той самий рівень що й масове вбивство, вчинене під час Голокосту, заявники серйозно порушили його особисті права. Суд не вважав необхідним посилатися на статтю 17 і не виявив жодного порушення статті 10 з урахуванням особливого контексту минулого Німеччини.

150. У *справі "PETA (Люди за етичне ставлення до тварин) Дойчланд" проти Німеччини* Суд розглядав цивільно-правову судову заборону, яка перешкоджала асоціації з прав тварин публікувати плакати з фотокартками в'язнів концтаборів поряд з фотокартками тварин, яких тримали в масових загонах, під заголовками "остаточне приниження" та "якщо це стосується тварин, всі стають нацистами". Незважаючи на те, що запланована плакатна кампанія не переслідувала

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

мету приниження зображених ув'язнених у концентраційних таборах, вони були поставлені на той же рівень, що і тварини, і, таким чином, їх страждання були банально використані в інтересах захисту тварин. Суд не посилався на статтю 17 і постановив, що оскаржена заборона не порушувала статтю 10.

G. Історичні дебати

1. Стаття 17 не застосовується

151. У справі *Лєідьо та Ізорні проти Франції* заявники були засуджені за те, що вони опублікували в газеті похвалу маршалу Петену, голови Французької держави при режимі Віші у Франції в 1940-1944 роках, при цьому не згадуючи його співпрацю з нацистською Німеччиною, за яку він був засуджений до смертної кари в 1945 році. На думку Суду, було недоречно застосовувати статтю 17 (§ 58). Стосовно аргументів заявників щодо подвійної гри Петена, яка нібито була корисною для французів, цей пункт не належав до категорії чітко встановлених історичних фактів - таких, як Голокост - заперечення або перегляд якого буде виключатися з захисту статті 10 статтею 17 (§ 47). Крім того, вони чітко повідомили про своє несхвалення «нацистських злочинів і переслідувань» (п. 53). Стосовно їх помилки щодо відповідальності Петена за депортацію в табори смерті тисяч євреїв у Францію, тяжкість цих фактів збільшила серйозність будь-якої спроби створити завісу над ними. Проте, з урахуванням проміжку часу в сорок років після подій та законності мети заявників, а саме забезпечення повторного розгляду справи Петена, їх засудження було непропорційним в порушення статті 10 (§§ 53-56).

152. У *Фатуллаєв проти Азербайджану* заявник, журналіст, був засуджений до тюремного ув'язнення у зв’язку з його заявами про Ходжалинську різню, яка відбулася під час війни в Нагірному Карабасі. У той час як згідно з загальноприйнятою версією сотні азербайджанських цивільних осіб були вбиті збройними силами Вірменії за відомої допомоги російської армії, заявник стверджував, що деякі азербайджанські бойовики, можливо, вбили деяких жертв і спотворили їх трупи, а також те, що вони, можливо, також були відповідальними за нездатність запобігти широкомасштабному кровопролиттю не дозволяючи біженцям використовувати коридор для втечі. Суд не застосував Статтю 17, оскільки ця справа не стосувалася заперечення або перегляду чітко встановлених історичних фактів,

таких як Голокост (§ 81). Заявник не намагався заперечити факт масових вбивств, виправдати тих, кого загальноприйнято вважали винними, зменшити їх відповідальність або іншим чином схвалити їх дії. Він також не намагався принизити або ганьбити жертв Ходжалинської різні сумніваючись у серйозності страждань, завданих їм (§§ 81 і 98). В кінцевому підсумку Суд виявив порушення статті 10, оскільки не було переконливо продемонстровано, що оскаржені заяви були наклепницькими стосовно певних осіб, які діяли як приватні обвинувачі у справі заявника. Крім того, призначення тюремного ув'язнення за злочин у пресі було сумісним зі свободою вираження поглядів журналістів лише за виняткових обставин, таких як, наприклад, у випадках мови ненависті або підбурювання до насильства (§ 103).

153. Справа *Перінчек проти Швейцарії* [ВП] стосувалася засудження в кримінальному порядку турецького політика за публічне висловлення думки в Швейцарії стосовно того, що масові депортації та масові вбивства, від яких постраждали вірмени в Османській імперії на початку 20 століття, не складали геноцид, а також за твердження, що Геноцид вірмен був «міжнародною брехнею», винайденою «імперіалістами». Виявивши порушення статті 10 Суд не вбачав підстав для застосування статті 17. По-перше, твердження заявника, якщо їх розглядати в цілому в їх безпосередньому і більш широкому контексті, неможливо розглядати як форму підбурювання до ненависті, насильства або нетерпимості до вірмен. Він не висловив презирство або ненависть до жертв, не називав вірмен брехунами, не застосував образливі терміни стосовно них або намагався створити стереотип щодо них (§ 246).Він також не зменшував серйозність цих трагічних подій і не представив їх як правильні (§ 240). По-друге, незважаючи на величезне значення, яке надавала вірменська спільнота характеристиці цих подій як геноциду, Суд не міг визнати, що твердження заявника, спрямовані до "імперіалістів", настільки завдавали шкоди гідності жертв і їх нащадкам, щоб вимагати кримінально-правових заходів в Швейцарії, особливо з огляду на їх досить обмежений вплив і на те, що минуло 90 років після цих подій (§§ 250, 252 та 254). По-третє, на відміну від справ, пов'язаних із запереченням Голокосту, не існувало прямого зв'язку між Швейцарією та оскаржуваними масовими вбивствами, а контекст не вимагав автоматичного припущення про расистські та антидемократичні настрої. Також не існувало підстав для того, щоб зробити висновок про такі настрої або очікувати серйозних розбіжностей між турками і вірменами у зв’язку з цим (§§ 234 та 243-244).

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

2. Стаття 17 використовується як допомога в тлумаченні

154. В *Шові та інші проти Франції* заявники були засуджені за публічний наклеп у зв'язку з написанням та публікацією книги, яка в цілому, як правило, наводила на думку, що деякі важливі члени Руху опору у Франції під час Другої світової війни зрадили свого лідера і тому були відповідальними за його арешт, страждання і смерть. Суд не вважав необхідним застосовувати статтю 17, оскільки питання не належало до категорії чітко встановлених історичних фактів, таких як Голокост. Проте, оскаржене втручання відповідало статті 10, оскільки автор не дотримувався фундаментальних правил історичного методу в книзі та вживав особливо серйозні інсинуації (§ 77-80).

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Додаток

Стаття 17 щодо застосування до груп та окремих осіб: огляд її застосування у зв'язку з іншими положеннями Конвенції

Інші положення Конвенції	Стаття 17 не є застосовною	Стаття 17 прямо застосовується	Стаття 17 не застосована	На статтю 17 є чітке посилання або посилання по суті
Стаття 5	*Lawless проти Ірландії (№ 3)*			
Стаття 6	*Lawless проти Ireli (№ 3)* *Варела Гейс проти Іспанії* *Marini проти Албанії* *Hizb ut-Tahrir і інші проти Німеччини* (ріш.)			
Стаття 7	*Ould Dah проти Франції* (ріш.)			
Стаття 9		*Hizb ut-Tahrir та інші проти Німеччини (ріш.)* *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії* *Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини*		*Karatas і Sari проти Франції*, Рішення Комісії
Стаття 10		*Павєл Іванов проти Росії*	*Palusinski проти Польщі*	*Стомахін проти Russia*

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

		(ріш.) *Белкасем проти Бельгії* (ріш.) *M'Бала M'Бала проти Франції* (ріш.) *Hizb ut-Tahrir і інші проти Німеччини* (ріш.) *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії* *Німецька комуністична партія (НКП) проти Німеччини* *Норвуд проти Сполученого Королівства* (ріш.) *Гароді проти Франції* (ріш.) *Глімервен та Хагенбек проти Нідерландів*, Рішення Комісії *Віцш проти Німеччини (№ 2)* (ріш.) *Roj TV A/S проти Данії* (ріш.)	*(ріш.)* *Rubins проти Латвії* *Open Door і Dublin Well Woman проти Ірландії* *Лерой проти Франції* *Орбан і інші проти Франції* *Стерн Таулатс та Роура Капельєра проти Іспанії* *Bingöl проти Turkey* *Вайнай проти Угорщини* *Fratanoló проти Угорщини* *De Becker проти Belgium, Звіт Комісії* *Фере проти Бельгії* *Перінчек проти Швейцарії[ВП]* *Ібрагім Ібрагімов і інші проти Росії* *Сула і інші проти Франції* *Лєідьо та Ізорні проти Франції* *Фатуллаєв проти Азербайджану*	*Персел і інші проти Ірландії*, Рішення Комісії *Karatas і Sari проти Франції*, Рішення Комісії *Гюндюз проти Туреччини* (ріш.) *Kaptan проти Швейцарії* (ріш.) *Фабер проти Угорщини* *Джерсілд проти Данії* *R.L. проти Швейцарії* (ріш.) *Molnar проти Румунії* (ріш.) *Серо проти Франції* (ріш.) *Шові і інші проти Франції* *Віцш проти Німеччини*(ріш.) *Gollnisch проти Франції* (ріш.) *Williamson проти Німеччини* (ріш.) *Шимуніч проти Хорватії* (ріш.) *Kühnen проти Німеччини*, Рішення Комісії *X. проти Австрії*, Рішення Комісії *H, W., P. і K. проти Австрії*, Рішення Комісії *Ochensberger проти Австрії*, Рішення Комісії *Шиманек проти Австрії* (ріш.) *F.P. проти Німеччини*, Рішення Комісії *Walendy проти Німеччини*, Рішення Комісії

				Remer проти Німеччини, Рішення Комісії *Honsik проти Австрії*, Рішення Комісії *Nationaldemokratische Partei Deutschli s Bezirksverbi München-Oberbayern проти Німеччини*, Рішення Комісії *Rebhi l проти Австрії* *Marais проти Франції*, Рішення Комісії *D.I. проти Німеччини*, Рішення Комісії *Нахтманн проти Австрії*, Рішення Комісії *Katamadze c. Géorgie* (ріш.)
Стаття 11		*Hizb ut-Tahrir і інші проти Німеччини* (ріш.) *Касимахунов та Сайбаталов проти Росії* *W.P. і інші проти Польщі* (ріш.) *German Communist Party (KPD) проти Німеччини*	*United Communist Party of Turkey і інші проти Туреччнини* *Socialist Party і інші проти Туреччнини* *Партія Свободи та Демократії проти Туреччини [ВП]* *Sidiropoulos і інші проти Греції* *Ассоціація громадян "Радко" та Паунковський проти Колишньої югославської*	*Еррі Батасуна та Батасуна проти Іспанії* *Karatas і Sari проти Франції, Рішення Комісії* *Партія добробуту і інші проти Туреччнини [ВП]*

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

			республіки Македонія Комуністична партія та Унгуреану проти Румунії Vona проти Угорщини	
Стаття 13		*Hizb ut-Tahrir і інші проти Німеччини* (ріш.)		
Стаття 14		*Павєл Іванов проти Росії (ріш.) Касимахунов та Сайбаталов проти Росії Hizb ut-Tahrir і інші проти Німеччини (ріш.) Норвуд проти Сполученого Королівства (ріш.) W.P. і інші проти Польщі (ріш.)*		*H, W., P. і K. проти Австрії*
Стаття 35-3(а) Зловживання правом на індивідуальне звернення				*Koch проти Польщі* (ріш.)
Стаття 1 Протоколу №1				*Hizb ut-Tahrir і інші проти Німеччини* (ріш.)
Стаття 3 Протоколу № 1		*Глімервен та Хагенбек проти Нідерландів*, Рішення Комісії	*Паксас проти Литви* [ВП]	*Зданока проти Latvia* [ВП]

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Список цитованих справ

Справи, наведені в цьому Посібнику стосутюься рішень або ухвал, прийнятих Європейським судом з прав людини та рішень або доповідей Європейської комісії з прав людини («Комісія»).

Якщо не зазначено інше, всі посилання вказують на рішення по суті справ, ухвалені Палатою Суду. Скорочення «(ріш.)» означає рішення Суду у формі ухвали, а «[ВП]» на те, що справу розглядала Велика Палата.

Рішення Палати, які не є остаточними в значенні статті 44 Конвенції позначені зірочкою в наведеному нижче переліку. Стаття 44§2 передбачає: Рішення Палати стає остаточним: a) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої Палати; або b) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати не було заявлено; або c) якщо колегія Великої Палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати згідно зі статтею 43. У справах, в яких запит про передачу прийнятий складом суддів Великої Палати, рішення Палати не стає остаточним і таким чином не має юридичної сили; наступне рішення Великої Палати стає остаточним.

Гіперпосилання на справи, наведені в електронній версії Посібника містяться у базі даних HUDOC (<http://hudoc.ЄСПЛ.coe.int>), яка забезпечує доступ до рішень Суду (рішень Великої Палати, Палати і Комітету, комунікованих справ, консультативних висновків і юридичних стислих викладів з інформаційного бюлетеню по рішеннях суду), Комісії (рішення і доповіді) і Комітету міністрів (резолюції).

Суд постановляє ухвали і рішення англійською та/або французькою мовою, двома офіційними мовами. HUDOC також містить переклади багатьох важливих справ на більш ніж тридцять неофіційних мов, а також посилання на близько ста он-лайн збірок прецедентного права, створених третіми сторонами. Всі мовні версії, доступні для наведених справ, можливо знайти у вкладці “Language versions” в базі даних HUDOC, вкладку можливо знайти після того, як ви натиснете на гіперпосилання на справу.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

—A—

Ашингдейн проти Сполученого Королівства, 28 травня 1985 року, Серія A № 93

Ассоціація громадян "Радко" та Паунковський проти Колишньої югославської республіки Македонія, № 74651/01, ЄСПЛ 2009 (витяги)

—B—

Бальсите-Лідейкене проти Литви, № 72596/01, 4 листопада 2008 року

Белкасем проти Бельгії (ріш.), № 34367/14, 27 червня 2017 року

Bingöl проти Туреччини, № 36141/04, 22 червня 2010 року

Bîrsan проти Румунії (ріш.), № 79917/13, 2 лютого 2016 року

—C—

Кемпбелл і Косенс проти Сполученого Королівства, 25 лютого 1982 року, Серія A № 48

Кемпбелл та Фелл проти Сполученого Королівства, 28 червня 1984 року, Серія A № 80

Шові і інші проти Франції, № 64915/01, ЄСПЛ 2004-VI

Contrada проти Італії, № 27143/95, Рішення Комісії від 14 січня 1997, Рішення і звіти (DR) 88-B

—D—

D.I. проти Німеччини, № 26551/95, Рішення Комісії від 26 червня 1996 року

De Becker проти Бельгії, № 214/56, Звіт Комісії від 8 січня 1960 року, Серія B № 2

Delfi AS проти Естонії [ВП], № 64569/09, ЄСПЛ 2015

—E—

E.S. проти Австрії, № 38450/12, 25 жовтня 2018 року

Engel і інші проти Нідерландів, 8 червня 1976 року, Серія A № 22

Erdel проти Німеччини (ріш.), № 30067/04, 13 лютого 2007 року

—F—

F.P. проти Німеччини, № 19459/92, Рішення Комісії від 29 березня 1993 року

Фабер проти Угорщини, № 40721/08, 24 липня 2012 року

Фатуллаєв проти Азербайджану, № 40984/07, 22 квітня 2010 року

Фере проти Бельгії, № 15615/07, 16 липня 2009 року

Fratanoló проти Угорщини, № 29459/10, 3 листопада 2011 року

Партія Свободи та Демократії проти Туреччини [ВП], № 23885/94, ЄСПЛ 1999-VIII

—G—

Гароді проти Франції (ріш.), № 65831/01, ЄСПЛ 2003-IX (витяги)

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

German Communist Party (KPD) проти Німеччини, № 250/57, Рішення Комісії від20 липня 1957 року

Глімервен та Хагенбек проти Нідерландів, № 8348/78 і 8406/78, Рішення Комісії від 11 жовтня 1979 року, DR 18

Голдер проти Сполученого Королівства, 21 лютого 1975 року, Серія A № 18

Gollnisch проти Франції (ріш.), № 48135/08, 7 червня 2011 року

Гюндюз проти Туреччини (ріш.), № 59745/00, ЄСПЛ 2003-XI (витяги)

Гюндюз проти Туреччини, № 35071/97, ЄСПЛ 2003-XI

—H—

H, W., P. і K. проти Австрії, № 12774/87, Рішення Комісії від 12 жовтня 1989 року, DR 62

Еррі Батасуна та Батасуна проти Іспанії, № 25803/04 і 25817/04, ЄСПЛ 2009

Hizb ut-Tahrir і інші проти Німеччини (ріш.), № 31098/08, 12 Червня 2012

Хоффер та Аннен проти Німеччини, № 397/07 і 2322/07, 13 січня 2011 року

Honsik проти Австрії, № 25062/94, Рішення Комісії від 18 жовтня 1995 року, DR 83-A

—I—

Ібрагім Ібрагімов і інші проти Росії, № 1413/08 і 28621/11, 28 серпня 2018 року

Ірландії проти Сполученого Королівства, 18 Січня 1978, Серія A № 25

—J—

Джерсілд проти Данії, 23 вересня 1994 року, Серія A № 298

—K—

Kaptan проти Швейцарії (ріш.), № 55641/00, 12 квітня 2001 року

Karatas і Sari проти Франції, № 38396/97, Рішення Комісії від 21 жовтня 1998 року

Kasymakhunov і Saybatalov проти Росії, № 26261/05 і 26377/06, 14 березня 2013 року

Katamadze c. Géorgie (ріш.), № 69857/01, 14 лютого 2006 року

Koch проти Польщі (ріш.), № 15005/11, 7 березня 2017 року

Кудревічюс і інші проти Литви [ВП], № 37553/05, ЄСПЛ 2015

Kühnen проти Німеччини, № 12194/86, Рішення Комісії від 12 травня 1988 року, DR 56

—L—

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Лоулесс проти Ірландії, № 332/57, Звіт Комісії від19 грудня 1959 року, Серія B № 1

Лоулесс проти Ірландії (№ 3), 1 липня 1961 року, Серія A № 3

Ле Пен проти Франції (ріш.), № 18788/09, 20 квітня 2010 року

Лєідьо та Ізорні проти Франції, 23 вересня 1998 року, *Звіти про постанови та рішення* 1998-VII

Leroy проти Франції, № 36109/03, 2 жовтня 2008 року

—M—

M'Бала M'Бала проти Франції (ріш.), № 25239/13, ЄСПЛ 2015 (витяги)

Marais проти Франції, № 31159/96, Рішення Комісії від24 червня 1996 року, DR 86-B

Marini проти Албанії, № 3738/02, 18 грудня 2007 року

Miroļubovs і інші проти Латвії, № 798/05, 15 вересня 2009 року

Molnar проти Румунії (ріш.), № 16637/06, 23 жовтня 2012 року

Мозер проти Республіки Молдова і Росії [ВП], № 11138/10, 23 лютого 2016 року

—N—

Нахтманн проти Австрії, № 36773/97 і 36773/97, Рішення Комісії від 9 вересня 1998 року

Nationaldemokratische Partei Deutschlands Bezirksverband München-Oberbayern проти Німеччини, № 25992/94, Рішення Комісії від 29 листопада 1995 року, DR 84-A

Нікс проти Німеччини (ріш.), № 35285/16, 13 березня 2018 року

Норвуд проти Сполученого Королівства (ріш.), № 23131/03, ЄСПЛ 2004-XI

—O—

Ochensberger проти Австрії, № 21318/93, Рішення Комісії від 2 вересня 1994 року

Open Door і Dublin Well Woman проти Ірландії, 29 жовтня 1992 року, Серія A № 246-A

Orban і інші проти Франції, № 20985/05, 15 січня 2009 року

Ould Dah проти Франції (ріш.), № 13113/03, ЄСПЛ 2009

—P—

Паксас проти Литви [ВП], № 34932/04, ЄСПЛ 2011 (витяги)

Palusinski проти Польщі (ріш.), № 62414/00, ЄСПЛ 2006-XIV

Комуністична партія та Унгуреану проти Румунії, № 46626/99, ЄСПЛ 2005-I (витяги)

Павєл Іванов проти Росії (ріш.), № 35222/04, 20 лютого 2007 року

Перінчек проти Швейцарії [ВП], № 27510/08, ЄСПЛ 2015 (витяги)

"PETA Дойчланд" проти Німеччини, № 43481/09, 8 листопада 2012

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Petropavlovskis проти Латвії, № 44230/06, ЄСПЛ 2015

Preda і Dardari проти Італії (ріш.), № 28160/95 і 28382/95, ЄСПЛ 1999-II

Purcell і інші проти Ірландії, № 15404/89, Рішення Комісії від 16 квітня 1991 року, DR 70

—R—

R.L. проти Швейцарії (ріш.), № 43874/98, 25 листопада 2003 року

Rebhandl проти Австрії, № 24398/94, Рішення Комісії від 16 січня 1996 року

Партія добробуту і інші проти Туреччини [ВП], № 41340/98 і 3 інших, ЄСПЛ 2003-II

Remer проти Німеччини, № 25096/94, Рішення Комісії від 6 вересня 1995 року , DR 82-A

Roj TV A/S проти Данії (ріш.), № 24683/14, 17 квітня 2018 року

Rubins проти Латвії, № 79040/12, 13 січня 2015 року

—S—

S.A.S. проти Франції [ВП], № 43835/11, ЄСПЛ 2014 (витяги)

Шиманек проти Австрії (ріш.), № 32307/96, 1 лютого 2000 року

Серо проти Франції (ріш.), № 57383/00, 18 травня 2004 року

Sidiropoulos і інші проти Греції, 10 липня 1998, *Звіти про постанови та рішення* 1998-IV

Шимуніч проти Хорватії (ріш.), № 20373/17, 22 січня 2019 року

Smajić проти Боснії і Герцеговини(ріш.), № 48657/16, 16 січня 2018 року

Socialist Party і інші проти Туреччини, 25 травня 1998 року, *Звіти про постанови та рішення* 1998-III

Сула і інші проти Франції, № 15948/03, 10 липня 2008 року

Sporrong і Lönnroth проти Швеції, 23 вересня 1982 року, Серія A № 52

Стерн Таулатс та Роура Капельєра проти Іспанії, № 51168/15 і 51186/15, 13 березня 2018 року

Стомахін проти Росії, № 52273/07, 9 травня 2018 року

Шюрек проти Туреччини (№ 1) [ВП], № 26682/95, ЄСПЛ 1999-IV

—T—

T. проти Бельгії, № 9777/82, Рішення Комісії від 14 липня 1983 року, DR 34

—U—

Ulusoy і інші проти Туреччини, № 34797/03, 3 травня 2007 року

United Communist Party of Туреччини і інші проти Туреччини, 30 січня 1998 року, *Звіти про постанови та рішення* 1998-I

—V—

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ПОСІБНИК ЗІ СТАТТІ 17 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

© Переклад Олександра Дроздова, Олени Дроздової

Вайнай проти Угорщини, № 33629/06, ЄСПЛ 2008
Варела Гейс проти Іспанії, № 61005/09, 5 березня 2013 року
Вейделанд і інші проти Швеції, № 1813/07, 9 лютого 2012 року
Vogt проти Німеччини, 26 вересня 1995 року, Серія A № 323
Vona проти Угорщини, № 35943/10, ЄСПЛ 2013

—W—

W.P. і інші проти Польщі (ріш.), № 42264/98, ЄСПЛ 2004-VII (витяги)
Walendy проти Німеччини, № 21128/93, Рішення Комісії від 11 січня 1995 року, DR 80-A
Williamson проти Німеччини (ріш.), № 64496/17, 8 січня 2019 року
Віцш проти Німеччини (ріш.), № 41448/98, 20 квітня 1999 року
Віцш проти Німеччини (№ 2) (ріш.), № 7485/03, 13 грудня 2005 року

—X—

X. проти Австрії, № 1747/62, Рішення Комісії від 13 грудня 1963 року
X. проти Німеччини, № 9235/81, Рішення Комісії від 16 липня 1982 року, DR 29
X.,Y. і Z. проти Сполученого Королівства, № 9285/81, Рішення Комісії від 6 липня 1982 року, DR 29

—Y—

Язар і інші проти Туреччини, № 22723/93 і 2 інших, ЄСПЛ 2002-II

—Z—

Zana проти Туреччини, 25 Листопада 1997, *Звіти про постанови та рішення* 1997-VII
Зданока проти Латвії [ВП], № 58278/00, ЄСПЛ 2006-IV

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE